

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI**

ANDIJON VILOYATI PEDAGOGLARNI YANGI METODIKALARGA O'RGATISH MILLIY MARKAZI

**MAKTABGACHA, BOSHLANG'ICH VA MAXSUS TA'LIM
METODIKALARI KAFEDRASI**

**ISHLAB CHIQARISHDAN AJRALGAN HOLDA TA'LIM OLISH
SHAKLIDAGI UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH
MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARI
MALAKA OSHIRISH KURSI UCHUN "MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA
TA'LIM-TARBIYA JARAYONINI TASHKIL ETISH"MODULI BO'YICHA**

Ma'ruza matnlari

“Tasdiqlayman”

VPYM O‘MM direktori

_____ M.Abdullayeva

“ _____ ” _____ 2024 yil

**MAKTABGACHA, BOSHLANG‘ICH VA MAXSUS TA‘LIM
METODIKALARI KAFEDRASI**

**ISHLAB CHIQRISHDAN AJRALGAN HOLDA TA‘LIM OLISH
SHAKLIDAGI UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANTIRISH
MAKTABGACHA TA‘LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARI
MALAKA OSHIRISH KURSI UCHUN “MAKTABGACHA TA‘LIM TASHKILOTLARIDA
TA‘LIM-TARBIYA JARAYONINI TASHKIL ETISH”MODULI BO‘YICHA**

Ma’ruza matnlari

“KIRITILDI”

“Maktabgacha, boshlang‘ich va
maxsus ta‘lim metodikalari”
kafedrası mudiri

_____ N.Karimova

2024- yil « _____ » yanvar

“KELISHILDI”

O‘quv va metodik ishlar bo‘yicha
direktor o‘rinbosari

_____ O‘.Jabborov

2024- yil « _____ » yanvar

Ushbu ishchi ma’ruza matni kafedraning 2024 yil 4-yanvardagi 1-sonli yig‘ilish
bayonnomasi bilan ma’qullangan hamda tasdiqqa tavsiya etilgan

Tushintirish xati.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 802-son qarori, Maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 28-avgustdagi "Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglarining ish hujjatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 99-son buyrug'i ijrosini ta'minlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bola shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim va tarbiyalanuvchilarga kompetensiyaviy bilim berish talablaridan kelib chiqqan holda malaka oshirish kursining ijrosini ta'minlash maqsadida ushbu ishchi o'quv dastur ishlab chiqilgan.

"Maktabgacha ta'lim tashkilotlari da ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish" modulining ishchi o'quv dasturi maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarini malakasini oshirish kursining na'munaviy o'quv dasturi asosida tuzilgan bo'lib, u Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish asoslarini, ta'lim-tarbiya berishda kompetensiyaviy yondashuv va maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilariga bola shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim, tarbiyalanuvchilarga kompetensiyaviy bilimlar berishni tashkil etishning mazmun va mohiyatini ochib beradi.

nazariy mashg'ulot-4 soal;

amaliy mashg'ulot 6 soal.

Nazariy ta'lim mazmuni

1-mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish asoslari, tamoyillari va kategoriyalari

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga doir asosiy tamoyillar. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish tamoyillari maktabgacha pedagogika kategoriyalari haqida.

2-mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya berishda kompetensiyaviy yondashuv

Kompetensiya tushunchasi, maktabgacha pedagog kompetensiyasi. Maktabgacha ta'lim agentligi lizimi xodimlari asosiy lavozimlarining malaka lavxiflari haqida. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning tayanch kompetensiyalari va rivojlanish sohalari kompetensiyalari.

3.2. Amaliy la'lim mazmuni.

3-tnavzu: Maktabgacha ta'lim va tarbiya jarayonini guruhlarining namunaviy kip tartibiga asosan tashkil etish

Kip tartibiga asosan maktabgacha la'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish maqsadlar shakl, vosita va texnologiyalarining mazmun mohiyati lahlili.

4 inavzu Maktabgacha ta'lim tashkilollarida la'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda rivojlantiruvchi predmetli muhitning ahamiyati

Maktabgacha ta'limda rivojlantiruvchi predmetli muhit tushunchasi, "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida rivojlantiruvchi predmetli muhitga qo'yiladigan talablar. rivojlantiruvchi predmetli muhitni tashkil etishda pedagogning kreativ yondashuvi.

5-mavzu: Maktabgacha la'lim tashkilotlarida la'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda shaxsga yo'naltirilgan yondashuv va o'yinning ahamiyati

Maktabgacha ta'limda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning mazmuni-mohiyati. shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida muammoli va/iyatli lahlil etish, qo'shimcha ta'lim xizmatlarini tashkil etish va bolalar bilan individual ishlash. inklyuziv ta'lim. Maktabgacha ta'limda o'yin (urlari. Aniq pedagogik natijalarga erishish maqsadida o'yin faoliyatini loyihalash.

IV. O'qitish vositalari

1. Doska.
2. Markerlar.
3. tarqalma materiallar.
4. Videoroliklar.
5. Kompyuter.
6. Vatman qog'ozi.
7. Slaydlar.

NAZORAT savollari

1. Maktabgacha la'lim tashkilotlarida maktab-tarbiya jarayonini tashkil etish asoslari haqida nimalarni bilasiz?

2. Maktabgacha la'lim tashkilotlarida la'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish tamoyillari qanday?

3. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish kategoriyalari nimalardan iborat?

4. Maktabgacha la'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish shakl, vosita va texnologiyalarining mazmun mohiyatini lahlil qiling.

5. Maktabgacha ta'limda rivojlantiruvchi predmetli muhit tushunchasini izohlang.

6. Rivojlantiruvchi predmetli muhitga qo'yiladigan talablar. predmetli la'lim-tarbiya muhitini tashkil etishga pedagogning kreativ yondashuvi nimalarni nazarda tutadi?

7. Aniq pedagogik natijalarga erishish maqsadida muayyan o'yin faoliyatini amaliy tajribangiz asosida loyihalang.

8. Maktabgacha ta'limda shavsga yo'naltirilgan yondashuvning mazmun-mohiyatini tushuntirish

9. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida muammoli vaayatlarni tahlil qilishda tayanch vazifasini nimalar ro'l o'ynaydi?

VI. ADABIYOTLAR VA ELEKTRON MANBALAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim tashkilotining "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. Mualliflar guruhi. - Toshkent: 2022-yil.

2. "Ilm yo'li" variativ dasturi (6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktab ta'limiga Uyyoriash). Mualliflar guruhi. - Toshkent: 2019-yil.

3. F.R.**Qodirova**. Sh.Q.Toshpo'latova. N.M.Qayumova. N.A'zamova Maktabgacha pedagogika.Darslik. - T.:Tafakkur. 2019-yil.

4. Saidova D.I. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonni tashkil etish.O'quv qo'llanma.-I.:2022-yil.

5. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim dasturlarni ishlab chiqish. Mualliflar guruhi.Metxlik qo'llanma (**birinchi** nashr) Toshkent: 2020-yil.

Intern.-) manbalar:

[http://www. google.co.uz](http://www.google.co.uz) <http://www. Icx.u/>

<http://www.vmdo.u/> <http://www.v.v.v.mpc.ui>

<http://www.mdomoi.uz> <http://play.google.com>

(Bcbbo) [http: "bol akadem.uz](http://bol.akadem.uz) <https://innocentr.u/> (Bilim makon)

1-mavzu: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish asoslari, tamoyillari va kategoriyalari

Reja:

1.Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kichiktoylar hayotini tashkil etishning tamoyillari.

2.MTT ta'lim va tarbiya jarayonining tamoyillari .

3. Maktabgacha ta'lim tashkilotida rejalashtirish tamoyillari

Fiziologiya, gigiena, psixologiya, pedagogika sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar natijasida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kichiktoylar hayotini tashkil etishning quyidagi tamoyillari ishlab chiqildi:

1. Har bir yosh guruhida bolalarni jamoatchilik ruhida tarbiyalash va ularning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydigan bir xil shart- sharoitlar yaratish.

2. Bolalarni yosh guruhlariga taqsimlashda har bir guruhga faqat bir xil yoshdagi bolalarni tanlash va shunga qarab ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil

etish.

3. Bolalarning har xil faoliyat bilan shug'ullanishlari va bir-birlari bilan muloqotga kirisha olishlari uchun zarur bo'lgan moddiy muhitni yaratish. Buning uchun guruh xonasi va maydonchani gigienik, pedagogik, estetik talablar darajasida kerakli asbob- anjomlar bilan ta'minlash.

4. Bolalarning yoshiga mos kun tartibiga rioya qilish va uning barqarorligini ta'minlash.

5. Bolalar shaxsini shakllantiradigan faoliyat turlarini tashkil etish

va bu faoliyatlar uchun kun tartibidan ma'lum vaqt ajratish.

Bolalarning har xil faoliyatlarini ilmiy asoslangan tamoyillar asosida almaigirib borish bolalar bog'chasining har xil yosh guruhlarida bolalar hayotini to'g'ri tashkil etishni ta'minlaydi. Bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan pedagogik jarayon murakkab va rang-barangdir. Tarbiya masalalari ta'lim-tarbiya ishining tashkiliy shakllari, bolalar faoliyatining har xil turlari: mashg'ulotlarda ta'lim berish orqali, ijodiy va qoidali o'yinlar, bolalarning mustaqil faoliyati, ularning o'z mehnati va kattalar mehnati bilan tanishtirish, o'z- o'ziga xizmat qilish, sayrlar, gigienik tadbirlar orqali amalga oshiriladi. Ta'lim-tarbiya ishlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish bolalar bog'chasidagi pedagogik jarayonning har bir faoliyat turini to'g'ri tashkil etishga

bog'liqtsir. Bolalar bog'chasining pedagogik jarayonida ta'lim muhim ahamiyat kasb etadi va kundalik hayot, o'yin, mehnat, mashg'ulotlar orqali amalga oshiriladi. Mashg'ulotda ta'lim va tarbiya vazifalari hal etiladi. Bolalar tevarakatrofdagi hayot va tabiat bilan tanishish, nutq o'stirish, savod o'rgatish, matematika, jismoniy madaniyat, tasviriy faoliyat, musiqa bo'yicha eng oddiy tasavvur va bilimlarni, malaka hamda ko'nikma sistemasini egallab oladilar. Bolalar egallab olishlari kerak bo'lgan bilim, malaka va ko'nikmalar bolalar bog'chasi dasturida belgilab berilgan bo'lib, u bolalarning umumiy rivojlanishi va ularni maktab ta'limiga tayyorlashda muhim ahamiyatga ega. Mashg'ulotlarda ta'lim berish didaktika tamoyillari asosida bolalarning yosh va o'ziga xos xususiyatlarini e'tiborga

olib, ma'lum izchillikda olib boriladi, mazmuni sekin-asta murakkablashtirib boriladi. Natijada, u rivojlantiruvchi va tarbiyalovchi xususiyatga ega bo'ladi. Dasturda har bir yosh guruhida hafta davomida o'tkaziladigan mashg'ulotlar soni va har bir mashg'ulot qancha davom etishi belgilab qo'yilgan. Tarbiyachi mana shunga asoslanib, o'zining haftalik mashg'ulotlar jadvalini tuzadi, bu ta'limning hamma bo'limlari bo'yicha belgilangan ta'lim-tarbiya ishlarini to'g'ri taqsimlash va bir xilda amalga oshirishga imkon yaratadi. Mashg'ulotlar jadvalini tuzishda quyidagi talablarga rioya qilish kerak: Dasturning hamma bo'limlari bo'yicha mashg'ulotlarni haftaga teng taqsimlash.

1. Haftaning birinchi va oxirgi kuniga osonroq mashg'ulotlar qo'yiladi.

2. Haftaning seshanba, chorshanba va payshanba kunlarida bolalardagi aqliy faoliyat tezlashadi, shuning uchun bu kunlarga murakkabroq ishlar rejalashtiriladi.

3. Kun davomida birinchi bo'lib bolalardan aqliy zo'r berishni ko'proq talab etadigan, kam harakatli mashg'ulotlar rejalashtiriladi (tevarak- atrofdagi hayot va tabiat bilan tanishtirish, ona tili, matematika). Tasviriy faoliyat, jismoniy tarbiya, musiqa va shunga o'xshash mashg'ulotlar keyinroqqa rejalashtiriladi.

4. Kun davomida mashg'ulotlar quyidagicha tartibda almashtirib boriladi: matematika va jismoniy tarbiya, nutq o'stirish va musiqa faoliyat va markazlardagi faoliyatlar h.k.

5. Mashg'ulotlarni bunday taqsimlash bolalarning dastur materialini yengilroq o'zlashtirib olishiga imkon yaratadi. Kun davomida bir necha marta: ertalabki qabul vaqtida, ertalabki va kechki sayrda bolalarning mustaqil faoliyatlari tashkil etiladi.

Bolalar o'zlariga tanish bo'lgan didaktik va harakatli o'yinlarni o'ynaydilar, hohlagan rasmlarini chizadilar, hohlagan narsalarini yasaydilar, kitoblar, rasmlarni tomosha qiladilar, hohlagan badiiy asarlarini tinglaydilar. Bolalarning mustaqil faoliyati ular uchun dam olish soati hisoblanadi, ammo ish bilan bir vaqtda bolalarning o'z-o'zini tashkil eta

bilish qobiliyati o'sishiga, xulq madaniyati irodaviy sifatlarning tarbiyalanishiga, jamoa munosabatlarining shakllanishiga yordam beradi. U har xil faoliyatlarda

bolalardagi o'ziga xos ijodkorlikning rivojlanishiga keng imkoniyat yaratadi. SHuning uchun bolalarning mustaqil faoliyatiga ham tarbiyachining rahbarlik qilishi talab etiladi: chunki hohlagan ishi bilan shug'ullanishiga imkon yaratish, kerakli material va asbob-uskunalar bilan ta'minlashda, tarbiyachining maslahati lozim bo'ladi. Kun davomida sistemali ravishda mehnat faoliyati tashkil etilib, bolalar kattalarning mehnati bilan tanishtirib boriladi. Bu ish mashg'ulotlarda, ekskursiyalarda, maqsadli sayrlarda, bolalarning kattalar bilan birgalikdagi mehnati davomida amalga

oshiriladi. Bunda bolalarning asosiy e'tibori mehnatning insonlar uchun foydasiga, uning xilma-xilligiga, ishlayotganlarning axloqiy munosabatlariga qaratiladi. Bolalarning ovqatlanishi, mashg'ulotga tayyorlanishi, tabiat burchagida navbatchi vazifasini bajarish ularda topshiriqqa nisbatan javobgarlik hissini rivojlantiradi, shu bilan birga ijtimoiy his va munosabatlarni shakllantiradi. Bolalar hayoti kunning birinchi va ikkinchi yarmidagi kun tartibiga binoan tashkil etiladi. Buning uchun hamma zarur shart-sharoitlarni yaratish zarur. Kichkina guruh bolalarning ko'p vaqti guruh xonasida o'tadi. Yaxshi jihozlangan xona, o'yinchoq va qo'llanmalarni to'g'ri tanlash bolalarning to'laqonli hayot kechirishining asosiy sharti hisoblanadi. Guruh xonasidagi o'yinchoqlar bu yoshdagi bolalarning 2—3 ta bo'lib o'ynashlarini e'tiborga olib joylashtirilishi, bir qancha o'yinlar uchun o'yinchoq burchagi tashkil etilishi, unda yana qurilish materiallari, harakatlanuvchi o'yinchoqlar ham bo'lishi kerak, qolgan o'yinchoqlar, rasmlar, shkaflarga bolalar bemalol oladigan qilib joylashtirilishi lozim. Xonada bolalarning polda mashina, aravachalarni bemalol yurgiza olishlari va yirik qurilish materiallari bilan o'ynashlari uchun ham joy ajratilishi kerak, harakatlarni rivojlantiruvchi jihozlar binoning maxsus xonalarida saqlanadi va jismoniy tarbiya mashg'ulotlaridagina olib chiqiladi. Maydonchaga qum yashiklari, bolalarning sakrashlari, tirmashib chiqishlari uchun kerakli jihozlar, qorda, muzda uchishlari uchun chanalar qo'yiladi. Bundan tashqari, kuzatish va mehnat uchun tabiat burchagiga akvariumda baliq, to'rlarda qushlar va mayda hayvonlar

joylashtiriladi. Guruh xonasidan kitob javoni uchun joy ajratiladi. Bog'cha maydonchasida sport o'yinlari bilan shug'ullanish uchun maxsus joy buladi, u kerakli anjomlar bilan jihozlab qo'yiladi. O'rta guruh. Guruhda uxlash xonasi, hojatxona va

yechinish xonasi bo'lishi kerak. Guruh xonasi bir necha bo'limdan iborat bo'lishi kerak. Birinchi

o'yin bo'limida qo'g'irchoqpar hamda kerakli narsalar joylashtirilgan shkaf bo'ladi. Ikkinchi o'yin bo'limida qurilish materiallari qo'yiladigan shkaf va ular bilan o'ynash uchun joy ajratiladi. SHu xonaning yana bir qismida bolalarning badiiy faoliyat bilan mustaqil shug'ullanishlari uchun kerakli materiallar qo'yiladi. Kitob burchagi va stol usti bosma o'yini bilan shug'ullanishlari uchun o'yin burchagida tinchroq joyni ajratish kerak. Tabiat burchagini dera- zalarga yaqinroqqa joylashtirgan ma'qul. Xona amaliy san'at asarlari va ko'kalamzorlashtiruvchi o'simliklar bilan bezatiladi.

Maydoncha

boshqa maydonchalardan yashil, manzarali o'simliklar bilan to'silib, jismoniy mashqlar va sport o'yinlar uchun kerakli asboblardan jihozlanadi. Katta guruh.

O'yin bo'limlari bolalarning yoshiga mos holda o'rta guruh xonasi kabi

jihozlanadi. Guruh xonasida yana mashg'ulot o'tkaziladigan bo'lim ajratiladi va u yerga tarbiyachining stoli, ekran, shkaf, taxta joylashtiriladi. Bolalarning mustaqil o'ynashlari uchun hamma kerakli materiallar (stollar, o'yinchoqlar solingan qutichalar, vitrina shkafi, tokchalar va boshqalar) bo'lishi lozim. Tabiat burchagi, qo'l mehnati bilan shug'ullanadigan burchak, kitob burchagi, tasviriy faoliyat burchaklari bo'lishi kerak. Tayyorlov guruhi. Bu yerdagi mashg'ulot o'tkaziladigan bo'limda katga guruhdagi singari bolalar uchun ikki kishilik stollar qo'yiladi. Guruh xonasidagi jihozlar zarurat tufayli shug'ullanganda o'yinga joy bo'shatish maqsadida boshqa tomonga surib qo'yadigan qilib joylashtiriladi. Maydonchada sport o'yinlari va har xil o'yin uchun joy ajratiladi, gulxona va poliz tashkil etilib, u yerda bolalar o'zlari gul va sabzavotlarni yetishtiradilar. Bolalar hayotini tashkil etishga qo'yiladigan talablar. Kunning birinchi yarmida bolalar hayotini tashkil etish. Bolalarning bog'chada 9—12 soat bo'lishi kun tartibida belgilab qo'yilgan. Bunda ertalabki qabul muhim rol o'ynaydi. Tarbiyachi bolalarning bog'chadagi vakti qiziqarli, sermazmun o'tishini ta'minlaydi.

Shunday qilib, kun davomida bolalar hayotini tashkil etishdagi talablar

quyidagicha:

1. Bolalarning hamma faoliyat turlari bilan shug'ullanishlari uchun shart-sharoitlar yaratish.
2. Har bir yosh guruhida faoliyat turlarini almashtirib borish.
3. Bolalarning harakat faolligini yetarlicha ta'minlash.
4. Mashg'ulot, o'yin, mehnat, maishiy faoliyat o'rtasida bog'liqlik o'rnatish.
5. Bolalarning olgan bilim, malaka, ko'nikmalarini mustaqil faoliyatlarida qo'llay olishga o'rgatish.
6. Bolani faol bo'lishga, har doim biron narsa bilan mashg'ul bo'lishga o'rgatish.
7. Har bir bolani ijodiy qobiliyatlari, xohish va qiziqishlarini diqqat bilan kuzatib borish va uning yanada rivojlanishi uchun shart-sharoit yaratish.
8. Bolalarning butun faoliyatiga tarbiyachining rahbarligi.
9. Kun tartibiga rioya qilish.

MTT ta'lim va tarbiya jarayonining tamoyillari quyidagilardan iborat:

- Bolalikni o'ziga xos qadriyat ekanligini tan olish. Bolalik – bu muhim ahamiyatga molik yosh va hayotiy davr. Bolalikning o'ziga xos xususiyati - bu bolalarning ta'lim olish tajribasi natijasida kattalardan ko'ra ko'proq o'rganish va o'zgarish qobiliyatiga ega ekanligidir. Bolalik – bu baxtli bolalik huquqi tan olinadigan, bola rivojlanishining muhim bosqichi.

- Bolaning huquqi, individualligi va rivojlanish imkoniyatlarini hisobga olish. Barcha bolalar katta imkoniyat egasi bo'lib dunyoga keladi va har biri tug'ma iste'dodga ega. Har bir bola o'ziga xos individualdir. Barcha bolalar o'z salomatligi va farovonligini himoya qilish, mustahkamlash, shuningdek, sifatli maktabgacha ta'limdan teng foydalanish huquqiga ega.

- Bolalar, shu jumladan, alohida ehtiyojli bolalar ta'lim jarayonining faol ishtirokchisi sifatida tan olinadi va faoliyat turini tanlash, rejalashtirishda ishtirok etish,

bilimga bo'lgan tabiiy qiziqishlarini qondirish orqali ularning ta'lim olishi va rivojlanishiga hissa qo'shadi.

- Har bir bolaning har tomonlama rivojlanishi va farovonligini ta'minlash. MT - parvarish, ta'lim va tarbiyadagi uyg'un jarayondir; u bolaning barcha rivojlanish sohalarida rivojlanishini ta'minlaydi; bu ta'lim va tarbiya jarayonida barcha rivojlanish sohalarining o'zaro bog'liqligini, shuningdek, ta'lim olishning turli xil va har tomonlama imkoniyatlari va har bir rivojlanish sohasi bo'yicha integratsiyani ta'minlash zarurligini belgillaydi.

- Bolaning sog'lig'ini saqlash, mustahkamlash va xavfsiz muhitni ta'minlash. Bolaning turli ehtiyojlarini, shu jumladan, harakatga bo'lgan ehtiyojini qondirish; faol o'yinlar va kundalik jismoniy mashqlar orqali bolalar o'zlarining his-tuyg'ularini, yirik va mayda motorika ko'nikmalarini rivojlantiradilar; harakatda atrof-olamni o'rganadilar va turli predmetlarni boshqaradilar; o'z tanasining ta'sir va imkoniyatlarini farqlay oladilar, unga g'amxo'rlik qilishni va sog'lom turmush tarzini qabul qilishni boshlaydilar.

- O'yin orqali ta'lim olish va rivojlantirish. O'yin maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda muhim yondashuvdir. O'yin quvonch keltiradi va bolalarni rag'batlantiradi, ularga yangi ko'nikma va bilimlarni o'rganishga, o'zini va atrofidagi dunyoni bilishga imkon beradi. MT bolaning o'yin huquqini tan oladi, o'yinning bola uchun muhimligini va uning individual rivojlanishi, ta'lim olishi va farovonligiga ko'maklashishdagi pedagogik imkoniyatlari tan oladi.

- MTTning oila, mahalla, maktab bilan hamkorligi. Bolaning farovonligi uning oila a'zolari va yaqinlarning MTT ahamiyatini tushunishiga bog'liq. Ota-onalar va mahalliy hamjamiyat o'quv dasturida ta'lim va tarbiya jarayoniga qatnashishga jalb qilinganda va o'z hissasini qo'shgan bolalar yaxshiroq ta'lim oladilar va rivojlanadilar.

- Milliy, tarixiy va madaniy an'analar, ma'naviy boyliklarni tan olish va boshqa xalqlar madaniyatiga hurmatda bo'lish. Bolalarning o'z milliy madaniyati, tili, an'analarini hurmat bilan e'tirof etilganda ular yaxshiroq ta'lim oladilar va rivojlanadilar. Davlat o'quv dasturi asosida milliy va mintaqaviy madaniy xususiyatlarni hisobga olgan holda tuziladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolaning rivojlanishini

qo'llab-quvvatlash – bu jamoaviy ish bo'lib, uni amalga oshirishga maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori mas'uldir.

Ushbu tamoyillar maktabgacha ta'lim tashkiloti ta'lim va tarbiya jarayonining asosini tashkil etadi, pedagoglarga davlat o'quv dasturini rejalashtirish va amalga oshirishda, har bir bolaga ta'lim berish va rivojlantirish bo'yicha pedagogik va amaliy qarorlar qabul qilishda qo'llanma bo'lib hisoblanadi

2.Rejalashtirish tamoyillari

*Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ochiq bo'lgan, asosan o'yinlar, bilim olish va tadqiqot faoliyati shakllarda **rivojlanish ta'limi tamoyili**.*

*Ta'lim jarayonini **mavzuviy tashkil etish tamoyili**.*

***Ta'lim-tarbiya va rivojlanish vazifalarining birlashish tamoyili** (ta'lim-tarbiya vazifalari nafaqat tashkil etilgan ta'lim faoliyati- da, balki kun davomidagi boshqa faoliyatlarda ham rejalashtiriladi).*

Pedagogik jarayonning davomiyligi va ayniqsa turli kun tartiblarni o'tkazish, sog'liqni saqlash va gigiena talablariga muvofiqlikni hisobga olish.

***Yil fasli va ob-havo sharoitlarini hisobga olish.** Ushbu tamoyil sayr, chiniqtirish va sog'lomlashtirish tadbirlari va ekologik ta'lim bo'yicha mashg'ulotlarni o'tkazishda amalga oshiriladi.*

***SHaxsiy xususiyatlarni hisobga olish** (bolaning fe'l-atvori, uning qiziqishlari, kuchli tomonlari va rivojlanishga muhtoj tomonlari, oila- viy madaniyati, ta'lim uslubi, uni pedagogik jarayonga jalb qilish usuli).*

Rejada ta'lim va mustaqil faoliyatni muvaffaqiyatli almashtirish.

***Bolalarning rivojlanish darajasini hisobga olish** (ta'limiy-o'yin jarayonlarida, individual faoliyatda, umumiy guruhlarda ishlashda).*

***Ta'limiy ta'sirlarning muntazamligi, izchilligi va takrorlanishi** (bitta o'yin bir necha bor rejalashtiriladi. Ammo vazifalar o'zgaradiva murakkablashadi: o'yinni tanishtirish, o'yin qoidalarini bilib olish, qoidalarga amal qilish, bolalarga do'stona munosabatni*

shakllantirish, qoidalarni murakkablashtirish, o'yin qoidalari to'g'risidagi bilimlarni mustahkamlash va hokazo).

Nazorat savollari

2-mavzu: Maktabgacha la'lim tashkilollarida ta'lim-tarbiya berishda kompetensiyaviy yondashuv

Режа:

1. “Компетентлик” тушунчаси. МТТ малака талаблари.

2. Бола умумий компетенцияси.

3. Боладаги соҳа компетенциялари.

“Компетентлик” тушунчаси таълим соҳасига психологик изланишлар натижасида кириб келган. Шу сабабли компетентлик “ноанъанавий вазиятлар, кутилмаган ҳолларда мутахассиснинг ўзини қандай тутиши, мулоқотга киришиши, рақиблар билан ўзаро муносабатларда янги йўл тутиши, ноаниқ вазифаларни бажаришда, зиддиятларга тўла маълумотлардан фойдаланишда, изчил ривожланиб боровчи ва мураккаб жараёнларда ҳаракатланиш режасига эгалик”ни англатади.

Касбий компетентлик – мутахассис томонидан касбий фаолиятни амалга ошириш учун зарур бўлган билим, кўникма ва малакаларнинг эгалланиши ва уларни амалда юқори даражада қўллай олинишидир.

Ижтимоий компетентлик – ижтимоий муносабатларда фаоллик кўрсатиш кўникма, малакаларига эгалик, касбий фаолиятда субъектлар билан мулоқотга кириша олиш.

Махсус компетентлик–касбий-педагогик фаолиятни ташкил этишга тайёрланиш, касбий-педагогик вазифаларни оқилона ҳал қилиш, фаолияти натижаларини реал баҳолаш, БКМни изчил ривожлантириб бориш бўлиб, ушбу компетентлик негизида психологик, методик, информацион, креатив, инновацион ва коммуникатив компетентлик кўзга ташланади. Улар ўзида қуйидаги мазмунни ифодалайди:

психологик компетентлик–педагогик жараёнда соғлом психологик муҳитни ярата олиш, талабалар ва таълим жараёнининг бошқа иштирокчилари билан ижобий мулоқотни ташкил этиш, турли салбий психологик зиддиятларни ўз вақтида англай олиш ва бартараф эта олиш;

методик компетентлик– педагогик жараёни методик жиҳатдан

оқилона ташкил этиш, таълим ёки тарбиявий фаолият шакллари тўғри белгилаш, метод ва воситаларни мақсадга мувофиқ танлай олиш, методларни самарали қўллай олиш, воситаларни муваффақиятли қўллаш;

информацион компетентлик – ахборот муҳитида зарур, муҳим, керакли, фойдали маълумотларни излаш, йиғиш, саралаш, қайта ишлаш ва улардан мақсадли, ўринли, самарали фойдаланиш;

креатив компетентлик – педагогик фаолиятга танқидий, ижодий ёндашиш, ўзининг ижодкорлик малакаларига эгаллигини намоёни эти олиш;

инновацион компетентлик– педагогик жараёни такомиллаштириш, таълим сифатини яхшилаш, тарбия жараёнининг самарадорлигини оширишга доир янги ғояларни илгари суриш, уларни амалиётга самарали татбиқ этиш;

коммуникатив компетентлик – таълим жараёнининг барча иштирокчилари, жумладан, талабалар билан самимий мулоқотда бўлиш, уларни тинглай билиш, уларга ижобий таъсир кўрсата олиш.

Шахсий компетентлик – изчил равишда касбий ўсишга эришиш, малака даражасини ошириб бориш, касбий фаолиятда ўз ички имкониятларини намоён қилиш.

Технологик компетентлик – касбий-педагогик БКМни бойитадиган илғор технологияларни ўзлаштириш, замонавий восита, техника ва технологиялардан фойдалана олиш.

Экстремал компетентлик – ғавқулотда вазиятлар (табиий офатлар, технологик жараён ишдан чиққан)да, педагогик низолар юзага келганда оқилона қарор қабул қилиш, тўғри ҳаракатланиш малакасига эгалик.

Касбий-педагогик компетентликка эга бўлишда ўз устида ишлаш, ўз-ўзини ривожлантириш муҳим аҳамиятга эга. Ўз-ўзини ривожлантириш вазифалари ўзини ўзи таҳлил қилиш ва ўзини ўзи баҳолаш орқали аниқланади. Ўз устида ишлаш – педагогнинг изчил равишда ўзининг касбий БКМ ва шахсий сифатларини ривожлантириб бориш йўлида амалий ҳаракатларни ташкил этиши. Ўз устида ишлаш қуйидагиларда кўринади:

- касбий БКМни такомиллаштириб бориш;
- фаолиятга танқидий ва ижодий ёндашиш;
- касбий ва ижодий ҳамкорликка эришиш;
- ишчанлик қобилиятини ривожлантириш;
- салбий одатларни бартараф этиб бориш; ижобий сифатларни ўзлаштириш.

Педагогнинг мутахассис сифатида:

- аниқ мақсад, интилиш асосида педагогик жараёни такомиллаштириш;
- педагогик жараён самарадорлигини, ўзининг ишчанлик фаоллигини ошириш;

-изчил равишда янгиланиб бораётган педагогик билимларни ўзлаштириш;

-илфур технология, метод ҳамда воситалардан хабардор бўлиш;
-фаолиятига фан-техниканинг сўнгги янгиликларини самарали татбиқ

этиш;

- касбий ва малакаларини такомиллаштириш;

- кўникма салбий педагогик низоларнинг олдини олиш, бартараф этиш чораларини излаш йўлида олиб борадиган амалий ҳаракати унинг ўз устида ишлашини ифодалайди.

Педагогларнинг ўз устиларида изчил, самарали ишлашларида фаолиятга

лойиҳали ёндаша олишлари қўл келади. Уларнинг лойиҳали ёндашув асосида қуйидаги моделни шакллантира олишлари мақсадга мувофиқдир.

Педагогнинг касбий компетентликка эга бўлишида ўзини таҳлил қила

олиши ҳам аҳамиятли саналади. Ўзини ўзи таҳлил қилиш педагог томонидан касбий фаолиятда ташкил этаётган ўз амалий ҳаракатлари моҳиятининг ўрганилишидир. Ўзини ўзи таҳлил қилиш орқали педагог ўзини ўзи объектив

баҳолаш имкониятига эга бўлади. Зеро, педагогларнинг касбий компетентлик сифатларига эга бўлишида уларнинг ўз-ўзини баҳолаш малакаларига эгалиги ҳам муҳимдир. Ўзини ўзи баҳолаш (ЎЎБ) – шахснинг ўз-ўзини таҳлил қилиши

орқали ўзига баҳо бериши. Ўзини ўзи баҳолаш субъект учун шахсий имкониятларини ҳисоб-китоб қилиш, ўзига объектив баҳо бериш, ўзидан қониқишни таъминлайди. Ўз-ўзини баҳолаш шахснинг қобилятини ўз кучи билан юзага чиқишига ёрдамлашиши зарур. Ўз-ўзини баҳолаш қийин, лекин шахсни бунга бевосита тайёрлаш мумкин. Ҳар қандай мутахассисда бўлгани каби педагогнинг ҳам ўзини ўзи самарали баҳолай олишига бир қатор омиллар таъсир кўрсатади.

3-§. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi lavozimining malaka tavsiflari

Tartib raqami	3746
Mashg'ulotlarning milliy standart klassifikatori bo'yicha kodi	2342
Xodimlar toifasi	Mutaxassis

1. Lavozim vazifalari:

-tashkilotda ta'lim-tarbiya jarayoniga "O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari" hamda davlat o'quv dasturlarini joriy etilishi hamda mazkur hujjatlarda belgilangan vazifalarni to'laqonli bajarish;

- tashkilotda ta'lim-tarbiya jarayoniga O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida" 2020-yil 22-dekabrda 802-son qarori talablari asosida ishni tashkil etish, davlat o'quv dasturlarini joriy etilishi hamda mazkur hujjatlarda belgilangan vazifalarni to'laqonli bajarish;

-yoshi va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda bolalar bilan ta'lim tarbiyaviy ishlarni olib borish, ularning hayoti va salomatligini muhofaza qilish bo'yicha yo'riqnomaning talablariga qat'iy rioya etgan bolalarni ehtiyotkorlik bilan nazorat qilish, tashkilotning binolarida va bolalar maydonchalarida sanitariya qoidalarini va yong'inga qarshi xavfsizlik qoidalarini saqlash;

-rivojlanish xaritasiga muvofiq barcha ma'lumotlarni aks ettirgan holda har bir bolaning rivojlanish xususiyatlarini o'rganish, bolaning rivojlanish jarayonining natijasiga ko'ra, kuzatuv xaritasini o'z vaqtida 3-marta dastlabki (o'quv yili boshida), oraliq va yakuniy bosqichlarda amalga oshirish;

-o'ziga-o'zi xizmat qilish va hayot xavfsizligini ta'minlash bo'yicha bolalarning ko'nikmalarini shakllantirish;

-guruhlarda davlat talablariga muvofiq ishlab chiqilgan ta'lim-tarbiya dasturlaridan bolaning yosh xususiyatini hisobga olgan holda samarali foydalanish;

-tarbiyaviy ishlar bo'yicha joriy va uzoq muddatni rejalashtirish, ish rejasiga muvofiq mashg'ulotlarga tayyorgarlik ko'rish, vizual va didaktik materiallarni tanlash;

-bolalar orasida sog'lom turmush tarzini faol targ'ib qilish;

-ota-onalar (ularning o'rnini bosuvchi shaxslar) bilan bola tarbiyasiga oid dolzarb masalalarda yig'ilishlar o'tkazish (har chorakda bir marta), ularga bag'ishlangan mavzuli stendlar mazmunini muntazam yangilash;

-bolalarni maktab ta'limiga sifatli tayyorlashda ta'lim-tarbiyaning zamonaviy shakl va usullarini qo'llay olish, intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy xorijiy, ijtimoiy kommunikativ hamda muomala ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan turli xildagi tadbirlarni tashkil etish;

-bola shaxsiga alohida yondashuvni, guruh va individual mashg'ulot, o'yin, sahnalashtirish, tabiatga ekskursiyalar tashkil qilish, individual xususiyatlari, qiziqish va qobiliyatlarini o'rganish;

-ta'lim-tarbiya jarayonida bolalarda umumiy asosiy kompetensiyalar va rivojlanish sohalari kompetensiyalarini shakllantirish;

-bolalarni har tomonlama intellektual, ma'naviy-estetik va jismoniy rivojlantiruvchi zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini ta'lim-tarbiya jarayoniga joriy etish, ularning maktabga tayyorgarlik darajasini tubdan oshirish;

-milliy, umuminsoniy va ma'naviy qadriyatlar asosida bolalarga ta'lim-tarbiya berishning samarali shakllari va usullarini joriy etish;

-guruhlarda ta'lim-tarbiya jarayoniga ilg'or pedagogika va axborot texnologiyalarni joriy etilishini ta'minlash;

-guruhlardagi faollik markazlarini bolalar yoshiga mos bo'lgan o'quv ko'rgazmali, tarqatma va didaktik materiallar orqali bolalarga zarur sharoitlarni yaratish;

-tarbiyalanuvchilar sog'ligidagi o'zgarishlar to'g'risida maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori, tashkilot tibbiy xodimlarini, ota-onalarni darhol xabardor qilish;

-tarbiyalanuvchilarning maktabgacha ta'lim tashkilotiga qatnovini hisoblash davomatini yuritish, ularni tashkilotga kelmaganligi to'g'risida tibbiy xodimlarini o'z vaqtida xabardor qilish, telefon aloqa orqali sababini aniqlash yoki uyiga borib bolaning ahvolidan xabar olish;

-guruh kun tartibiga qat'iy rioya etilishini ta'minlash, tarbiyalanuvchilarning kun davomidagi mashg'ulotlar davomida ishtiroki va boshqa harakatlari yuzasidan ota-onalar bilan suhbatlar olib borish;

-tarbiyalanuvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olib, tasdiqlangan mashg'ulotlar jadvali asosida mashg'ulotlarni o'tkazish;

-yil davomida o'tkaziladigan bayram ertaliklariga tayyorgarlik ishlarida musiqa rahbariga ko'maklashish, tashkilot psixologi, defektologi, shat jadvalida ko'rsatilgan mutaxassislar bilan hamkorlikda ishlash;

-tarbiyachilar tomonidan yuritilishi zarur bo'lgan me'yoriy-metodik hujjatlarni yuritish; -guruhda qulay ruhiy muhitni yaratishga yordam berish; -maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagogik kengashi va ishlab chiqarish yig'ilishlarida ishtirok etish;

-maktabgacha ta'lim tashkiloti jamoat ishlarida faol ishtirok etish;

- tashkilot o'yin va sport maydonchalarida bolalar hayoti xavfsizligini ta'minlash;
- belgilangan tartibda qat'iy ravishda tibbiy ko'rikdan o'tish;
- o'rnatilgan tartibda malakasini oshirish;
- ish kunining oxirida guruh xonasini tartibga keltirish va ertangi kunga tayyorgarlik ko'rish;
- tashkilotda ichki mehnat tartibi qoidalari, jamoa shartnomasi, sanitariya qoidalari va gigiyena normalariga, mehnatni muhofaza qilish, texnika va yong'in xavfsizligi qoidalarga qat'iy rioya qilishni ta'minlash.

2. Bilishi lozim:

- maktabgacha ta'lim sohasidagi amaldagi normativ-huquqiy hujjatlarni, ularni amaliyotga tatbiq etishni, bolalar huquqlarini tartibga soluvchi boshqa hujjatlarni;
- bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari" hamda "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi va variativ (muqobil) dasturlari, o'quv-uslubiy qo'llanmalarini amaliyotga tatbiq etish va uzluksiz takomillashtirib borish yo'llarini;
- tarbiyalanuvchilarni ta'lim-tarbiya dasturlari va boshqa muqobil (variativ) dasturlar orqali bilim olishini ta'minlashda ota-onalarga metodik yordam, maslahatlar bera olishni;
- maktabgacha pedagogika va psixologiya, defektologiya asoslari, yosh anatomiyasi va fiziologiyasini;
- maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim va tarbiya berish shakl va metodlarini, jumladan, ilk matematik tasavvurlarini shakllantirish, tabiat va tevarak atrofni bilishni, tasviriy faoliyat o'rgatish metodikalarini, mehnat, musiqiy va jismoniy tarbiya orqali malaka va ko'nikmalarni hosil qilishni;
- maktabgacha yoshdagi bolalarning ommaviy o'yinlarini tashkil qilish qoidalari;
- guruhdagi mebel jihozlarni to'liq saqlanishini ta'minlashni.
- attestatsiyaga oid normativ-huquqiy hujjatlar mazmunini, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha, umumiy o'rta, o'rta maxsus, professional va maktabdan tashqari ta'lim tashkilotlari pedagog kadrlarini attestatsiyadan o'tkazish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2021-yil 17-sentabrdagi 572-son qarorlari asosida attestatsiya o'tkazish tartibi va mezonlarini;

3. Malaka talablari:

- maktabgacha ta'lim yo'nalishi bo'yicha kamida o'rta maxsus pedagogik ma'lumot;
- boshqa yo'nalish bo'yicha o'rta maxsus ma'lumotlilar maktabgacha ta'lim

yo'nalishidagi kasbiy qayta tayyorlov kursini o'tagan bo'lishi lozim; -amaliy ish staji talab qilinmaydi.

Мактабгача ёшдаги болаларга таълим беришда компетенциявий ёндашув

Мактабгача ёшдаги болаларга таълим беришда компетенциявий ёндашув ўсиб бораётган бола шахсини ҳаётга тайёрлаш, унда ҳаётий муҳим масалаларни ҳал қилиш учун зарур бўлган, ахлоқий меъёр ва қадриятларни ўзлаштириш, бошқа инсонлар билан мулоқот қилиш, «Мен» образини куриш билан боғлиқ бўлган фаолият усуллари шакллантиришга тайёргарликни кўзда тутди.

Бошланғич муҳим компетенциялар боланинг фаолият ва ахлоқ субъекти сифатидаги яхлит ривожланишини талаб этади.

Компетенция боланинг билим, кўникма, малака ва қадриятлари мажмуидир. Бошланғич компетенциялар, ривожланиш соҳасидан қатъи назар, бола шахси шаклланиши учун асос бўлиб хизмат қилади.

3.1. Мактабгача ёшдаги (6-7 ёш) боланинг умумий муҳим компетенциялари

Коммуникатив компетенция – мулоқот воситаларидан турли вазиятларда фойдалана билиш кўникмаси.

Shaxsiy ("Men" kontsepsiyasini qurish)–“men” konsepsiyasining shakllanishi bolaning o‘z-o‘ziga g‘amxo‘rlik qilish uchun mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish qobiliyati hamda kundalik hayotini boshqarish va barqaror sog‘lom turmush tarzini amalda qo‘llash mahoratidir.

Ижтимоий компетенция – ҳаётий вазиятларда катталар ва тенгдошлар билан мулоқотда ахлоқ қоидалари ва меъёрларига риоя қилган ҳолда ўзини тутиш маҳорати.

Билиш компетенцияси – атрофдаги оламни онгли равишда идрок қилиш ва олинган билим, кўникма, малака ва қадриятлардан ўқув ва амалий вазифаларни ҳал қилиш учун фойдаланиш.

3.2. Боланинг ривожланиш соҳалари компетенциялари

Боланинг компетенциялари бола ривожининг қуйидаги соҳаларида белгиланади:

- жисмоний ривожланиш ва соғлом турмуш тарзининг шаклланиши;
- ижтимоий-ҳиссий ривожланиш;
- нутқ, мулоқот, ўқиш ва ёзиш малакалари;
- билиш жараёнининг ривожланиши;

- ижодий ривожланиш.

3.2.1. «Жисмоний ривожланиш ва соғлом турмуш тарзини шакллантириш» соҳаси компетенциялари

«Жисмоний ривожланиш ва соғлом турмуш тарзининг шаклланиши» соҳасидаги ўқув-тарбиявий фаолият якунланганидан сўнг 6-7 ёшли бола:

- ўз имкониятлари ва ёши билан боғлиқ жисмоний ривожланиш меъёрларига мос равишда жисмоний фаоллик кўрсатади;
- турли ҳаракатчанлик фаоллигини уйғун равишда ва мақсадли бажаришни билади;
- турли ҳаётий ва ўқув вазиятларида майда моторика кўникмаларидан фойдаланади;
- ўз ҳаракатларини ҳиссиёт ва сезги органлари ёрдамида бошқаради;
- шахсий гигиена малакаларини қўллайди;
- соғлом турмуш тарзи ва овқатланиш асосларини билади;
- хавфсиз ҳаётий фаолият асослари қоидаларига риоя қилади.

3.2.2. «Ижтимоий-ҳиссий ривожланиш» соҳаси компетенциялари

«Ижтимоий-эмоционал ривожланиш» соҳасидаги ўқув-тарбиявий фаолият якунига етганидан сўнг 6-7 ёшли бола:

- ўз «Мен»и ва бошқа инсонларнинг ҳаётий фаолият муҳитидаги роли тўғрисида тасаввурга эга бўлади;
- ўз ҳиссиётларини бошқаради ва уларни вазиятга мос равишда ифодалайди;
- ўзгаларнинг ҳиссиётларини фарқлайди ва уларга мос равишда жавоб беради;
- катталар ва тенгдошлар билан вазиятга мос равишда мулоқот қилади;
- мураккаб вазиятлардан конструктив чиқиш йўллари топади.

3.2.3. «Нутқ, мулоқот, ўқиш ва ёзиш малакалари» соҳаси компетенциялари

«Нутқ, мулоқот, ўқиш ва ёзиш малакалари» соҳасидаги ўқув-тарбиявий фаолият якунига етганидан сўнг 6-7 ёшли бола:

- нутқни эшитади ва тушунади;

- ўз нутқида тўғри талаффуз, қулай грамматик шакллар ва хилма-хил гап конструкцияларидан фойдаланади;
- иккинчи тилни ўрганишга қизиқиш намоён қилади;
- иккинчи тилни эгаллаш бўйича дастлабки билимларини кўрсатади;
- бадиий адабиёт асарларига қизиқиш намоён қилади;
- сўзнинг луғавий, бўғинли ва фонетик тузилиши тўғрисида тасаввурга эга бўлади;
- турли маъно шаклларини мустақил равишда тузиш ва сўзлаб беришни билади;
- ёзишнинг дастлабки малакалари ва воситаларидан фойдаланишни билади.

3.2.4. «Билиш жараёнининг ривожланиши» соҳаси компетенциялари

Билиш жараёнининг ривожланиши соҳасидаги ўқув-тарбиявий фаолият якунига етганидан сўнг 6-7 ёшли бола:

- билим олишга фаол қизиқишни намоён этади;
- ўқув ва ҳаётий фаолият учун ахборотни мустақил равишда топади ва ундан фойдаланади;
- предметлар, воқеалар ва кўринишлар ўртасидаги оддий алоқаларни тушунади ва уларни яхлит бир бутунлик сифатида идрок қилади;
- рақамлар, ҳисоб-китобни билади ва уларни ҳаётда қўллайди;
- макон, шакл ва вақтга мос равишда иш тутаяди;
- элементар математик ҳисоблашларни амалга оширади;
- атроф-муҳитдаги воқеа-ҳодисалар ва кўринишларни кузатади ҳамда тадқиқ қилади;
- атроф-муҳитга нисбатан эҳтиёткорона ва ғамхўр муносабатни намоён этади.

3.2.5. «Ижодий ривожланиш» соҳаси компетенциялари

«Ижодкорлик» соҳасидаги ўқув-тарбиявий фаолият якунига етганидан сўнг 6-7 ёшли бола:

- санъат ва маданиятга қизиқиш намоён қилади;
- миллий анъаналарни қадрлайди ва уларни кундалик ҳаётнинг бир қисми сифатида идрок этади;

- санъатнинг муайян турини афзал кўришини мустақил равишда ифодалайди;
- олинган билим ва кўникмалардан турли ҳаётий вазиятларда ўз ижодий режаларини тузиш ва татбиқ қилиш учун фойдаланади;
- инсоннинг дунёни ўзгартиришдаги яратувчанлик ролини тушунади.
- **Ўзини ўзи самарали баҳолаш омиллари:**
 - 1. Ўзини тушуниш (ўзи ҳақида аниқ маълумотларга эга бўлиш).
 - 2. Шахс сифатида ўз қадр-қимматини англаш (ўзи тўғрисидаги ижобий маълумотларни тўплаш).
 - 3. Ўзини-ўзи назорат қилиш (ўзи тўғрисидаги шахсий фикрнинг
 - атрофдагилар томонидан унга берилаётган баҳога мос келиши.

•

• **Назорат саволлари:**

- 1. Компетенция деганда нимани тушунаси?
- 2. Касбий компетентлик негизида акс этувчи сифатларнинг моҳияти қисқача ёритиб беринг.
- 3. Креатив компетентлик тушунчасини ёритиб беринг.
- 4. Кайси мутафаккирларимизни тарбияга оид асарларини биласиз?
-

3.2. Amaliy la'lim mazmuni.

3-tnavzu: Maktabgacha ta'lim va tarbiya jarayoini guruhlarining namunaviy kin tartibiga asosan tashkil etish

Reja:

1. Yillik mavzuviy reja
2. Haftalik rejalashtirish
3. “Ertalabki davr”ni tashkil etish va rejalashtirish
4. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ta’limiyo‘yin faoliyatini tashkil etish va rejalashtirish
5. Sayrni tashkil qilish va rejalashtirish
6. Bolalar bilan yakka ishlashni tashkil etishva rejalashtirish

Kalit so‘zlar: *Atributlar, Tarbiya, Individuallik, SHaxs, Yondashuv, Pedagogik qo‘llab-quvvatlash, Sub’ekt*

Atributlar – bu biror narsaning ramzi bo‘lgan ob’ektlar. Bolalar o‘yinida, masalan, moryaklar – bosh kiyimi, desantlar – maxsus boylog‘ichlar va boshqalar.

Tarbiya (psixologik jihat), keng ma'noda shaxsning ijtimoiylashuvi, o'z faoliyati davomida tabiiy, ijtimoiy va madaniy muhit ta'siri ostida, shu jumladan, otalarning maxsus uyushgan maqsadli faoliyati. SHaxsning shaxs sifatida shakllani-shi va rivojlanishi.

Tanlov – bu shaxsning o'z faoliyatini namoyon bo'lishi uchun ma'lum bir kombinatsiya- dan eng afzal ko'rgan variantini tanlash imkoniyati.

MTT – maktabgacha ta'lim tashkiloti.

Individuallik – bir shaxsni boshqalardan ajratib turadigan o'ziga xos xususiyatlar to'plami.

SHaxs – bu aniq hayotiy pozitsiyani egallaydigan, o'z tanlovi va faoliyati uchun javob-gar bo'lgan ongli va o'z-o'zini anglaydigan mashhur inson.

Kuzatish – bu bolani ishlayotgan yoki o'ynayotgan paytda kuzatib borish, uning faoliyatiga aralashmaslik.

Yondashuv – bu pedagogik faoliyatining o'zaro bog'liq g'oyalari, tushunchalari va usul- larning o'ziga xos xarakteri to'plamidan foydalanadigan pedagogning uslubiy yo'nalishi.

Pedagogik qo'llab-quvvatlash – pedagogning jismoniy va ruhiy salomatligi, ta'limda muvaffaqiyatli rivojlanishi, hayoti va kasbiy o'zini-o'zi belgilashi bilan bog'liq individual muammolarni hal qilishda tezkor yordam ko'rsatish bo'yicha faoliyat.

Rivojlantiruvchi ta'lim muhiti — bolaning rivojlanishi ta'minlaydigan shartlarning o'zaro bog'liqligini belgilovchi muhit (o'yinlar, buyumlar va o'yin materiallari, o'quv qo'llanmalar, turli tadbirlarni o'tkazish uchun zarur bo'lgan jihozlar).

O'z-o'zini anglash – (lotincha “*aktualis*” – haqiqiy, real; o'z-o'zini ifoda etish) – insonning shaxsiy imkoniyatlarini to'liq anglash va rivojlanishiga intilish. Bu imkoniyatlar va iste'dodlarni doimiy ravishda amalga oshirishdir.

O'z-o'zini ifoda etish – bu shaxsning o'ziga xos fazilatlari va qobiliyatining rivojlanishi va namoyon bo'lishi jarayoni va natijasidir.

Sub'ekt – bu ongli va ijodiy faollik hamda o'zini va atrofdagi haqiqatni anglash, o'zgartirishda erkinliklarga ega bo'lgan shaxs.

Sub'ektivlik – bu individual bo'lish qobiliyatini aks ettiradigan va faoliyatini tanlash va amalga oshirishda faollik, erkinlik darajasi bilan ifodalanadigan individual shaxsning sifati.

O'z-o'zini tushunish – bu shaxsning o'zi to'g'risida anglab yetadigan va boshdan kechiradigan o'z-o'zini anglash tizimidir. Uning asosida o'zining hayotiy faoliyatini o'zi, boshqa odamlar bilan munosabatlarni o'rnatadi..

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" DO'Dning 4.1. bo'limida **Ta'lim-tarbiyaviy jarayonni rejalashtirishda quyidagilar inobatga olingan:**

- ta'lim-tarbiya jarayoni guruhning kun tartibiga asoslanadi. Bu kunlik ta'limiy faoliyatlar, bolalar o'yinlari, bo'sh vaqt va pedagog rejalashtirgan ta'lim-tarbiya faoliyatining turlarini bir biri bilan almashtiradi;
- ta'lim-tarbiya faoliyati bolaning yoshi va individual rivojlanishiga asoslanib ta'limiy va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish maqsadida (sog'liq, oziqlanish va xavfsizlik) amalga oshiriladi. Ta'lim-tarbiya faoliyati bolaning hayoti va uning atrof-muhitidan kelib chiqadigan yaxlit bir mavzuga birlashtiriladi.

Ta'lim-tarbiya faoliyatini rejalashtirish ta'lim muhitiga qarab integratsiya, xilma-xillik va moslashuvchanlikka asoslangan.

Ta'lim-tarbiya faoliyatida rejalashtirishning quyidagi turlari ajratiladi:

- *yillik mavzuli;*
- *haftalik.*

Rejalashtirishga maqsadlar, mavzular tarkibi va faoliyat turlari kiritiladi. Faoliyatni tanlashda ta'lim-tarbiya faoliyatining umumiy maqsadlari, shuningdek, rivojlanish sohalari va faoliyat turlari maqsadlari hisobga olinadi.

Rejalashtirishda kun tartibini hisobga olish kerak. Kun tartibi ish ritmini belgilaydi va bolaga bir faoliyatdan boshqasiga oson o'tishiga yordam berishi kerak. SHuni esda tutish kerakki, o'yin maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati- dir. Kun tartibini tuzishda kunduzgi uyqu, dam olish vaqti, sayr vaqti hisobga olinadi.

1.1. Yillik mavzuviy reja

Yillik mavzuviy rejada oy, hafta mavzulari har bir yosh guruhlari uchun aks ettirilgan. "Ilk qadam" DO'Dda har bir MTT ta'lim yo'nalishini va iqlimiy, hududiy va boshqa xususiyatlarni hisobga olgan holda o'zining ta'lim dasturini⁴ ishlab chiqish, shuningdek, yillik mavzuviy rejani tuzish huquqini beradi. Ushbu mavzuviy reja MTTning pedagogik kengashi tomonidan tasdiqlanadi.

MTT yillik mavzuviy rejasini ishlab chiqishda O'zbekiston Respublikasi Maktab- gacha ta'lim vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan "Maktabgacha ta'lim muassasasida ta'lim faoliyatini mavzuviy rejalashtirish" tavsiyalariga tayanish maqsadga muvofiq.

Haftalik rejalashtirish

Haftalik reja yillik mavzuviy rejaga asoslangan bo'lib, haftaning mavzulari- ni,

shuningdek haftaning ushbu mavzusi asosida o‘tkaziladigan tadbirlarni o‘z ichiga oladi.

Haftalik reja rivojlanishning barcha sohalarida maqsadlarni belgilash, tegishli markazlarni tayyorlash va haftaning mavzusiga muvofiq faoliyatni tashkil etishga qaratilgan. Haftaning mavzusi barcha erkin faoliyat markazlaridan o‘tishi kerak. Haftalik rejada guruhda va sayrda o‘tkaziladigan didaktik o‘yinlar, harakatli o‘yinlar rejalashtirilgan.

Bolalar bilan ishlashning mazmuni va ketma-ketligi faoliyat turi (*faol faoliyat / passiv faoliyat; individual faoliyat / katta yoki kichik guruhda olib boriladigan faoliyat; tarbiyachi rahbarligida / bola rahbarligida olib boriladigan faoliyat*) va joyi (*bino ichidagi, hovlidagi faoliyat*) inobatga olgan holda rejalashtirilishi kerak.

Haftalik ish rejasi turli xil va moslashuvchan, ya’ni, ob-havoning o‘zgarishini va bolaning qiziqishini hisobga olgan holda, rejalashtirilgan faoliyatni boshqasi bilan almashtirish yoki ta’lim faoliyati vaqti o‘zgartirilishi mumkin. Misol uchun, agar pedagog gullagan boqqa tashrif buyurishni rejalashtirsa, ammo ob-havo juda yomg‘irli bo‘lsa, unda bu tadbirni yopiq joyda o‘tkazilishi mumkin bo‘lgan boshqa tadbirga almashtirishi mumkin.

Haftalik reja – bu tarbiyachining **ishchi daftari** va **mashg‘ulot ishlanmalari**.

Pedagogning **ishchi daftari** quyidagi bo‘limlarni o‘z ichiga oladi:

- *sarlavha sahifasi;*
- *o‘quv yili va yozgi davr uchun guruh kun tartibi;*
- *ertalabki badantarbiya kompleksi;*
- *sentyabrdan avgustgacha guruhda ta’lim-tarbiya jarayonini rejalashtirish (ertalabki davr, sayr, kunning ikkinchi yarmi, ota-onalar bilan suhbatlar kiradi);*
- *bir haftalik ish tahlili;*
- *ilovalar.*

Mashg‘ulotlarning maqsadi, faoliyatning qisqacha mazmuni, zarur jihozlarni o‘z ichiga oladi. Ushbu eslatmalar – tavsiyalar bo‘lib, pedagogning xohishiga ko‘ra, ijo- diy ravishda o‘zgartirilishi mumkin.

SHunday qilib, “Ilk qadam” DO‘D rejalashtirishdan **moslashuvchan va ijodiy foy- dalanishni ta’minlaydi**. Rejaga “Mavzuviy rejalashtirish”da ko‘rsatilgan ta’limiy o‘yin faoliyatini ko‘r-ko‘rona yozib qo‘yishning hojati yo‘q, Pedagog bolalar bilan ishlashni qanday qilib to‘g‘ri rejalashtirish mumkinligi, ba’zi bo‘limlarni hozirgi vaqtda bolalarga ko‘proq qiziqarli va ko‘proq tegishli ta’lim faoliyat turlari bilan almashtirish haqida o‘ylashi kerak. Asosiy shart: ta’lim faoliyati haftaning mavzusiga, bolalarning yoshiga va uni o‘tkazish sharoitlariga mos kelishi kerak.

Haftalik reja bir hafta davomida tuziladi va majburiydir. Juma kuni har bir pedagog kelgusi hafta uchun yozma rejani tasdiqlash uchun MTT metodistiga/rahbariga topshiradi (ya'ni, agar reja to'g'ri yozilgan bo'lsa va tuzatishni talab qilmasa, metodist ishlashga ruxsat beradi). Ishning ushbu shakli metodistga pedagoglar bilan yaqindan ishlashga, ularga o'z vaqtida uslubiy yordam ko'rsatishga va aniq nazorat o'rnatishga imkon beradi.

Haftalik reja — bu zarur shart-sharoitlar, ishlatilgan vositalar, ish shakli va usullarini ko'rsatib, ta'lim dasturining amalga oshirish tartibi va ketma-ketligi-ni oldindan belgilashdir. Rejada ta'lim-tarbiya faoliyatining aniq vazifalari, ularni tashkil etishning asosiy faoliyati va usullari, ma'lum bir vaqt oralig'ida (haftada) vazifalarni hal qilish vositalari aks ettirilgan.

Rejalashtirishda bir nechta muhim shartlar mavjud:

- *maktabgacha ta'lim tashkilotida ma'lum bir davr uchun rejalashtirish maqsadlari va vazifalarini taqsimlash;*
- *bolalar asta-sekin ma'lum bir tizimda ma'lumot olishi uchun ma'lum bir vaqt ichida materialni muntazam va bir tekis taqsimlash;*
- *rejalashtirilgan natijani olish maqsadiga erishishga yordam beradigan maqbul usullarni, vositalarni, usullarni tanlash;*
- *yosh guruhining o'ziga xos xususiyatlarini, ta'lim faoliyati amalga oshirish sharoitlarini hisobga olish;*
- *rejalashtirish davri oxirida erishish kerak bo'lgan ish natijalarini aniq bilish;*
- *aniq bolalar bilan individual ishlarni rejalashtirish (mashg'ulotdan, o'yindan, guruhda ishlashdan keyin ba'zida materialni to'liq o'zlashtirmagan yoki topshiriqni bajara olmagan bolalar bor, shuning uchun bu bolalarga yakka tartibda ishlarini rejalashtirish tavsiya etiladi);*
- *bolalar faoliyati turlarini rejalashtirish har bir bolaga MTTda uyidagidek qulay bo'lishni ta'minlashi lozim. Hech narsa bolalarning xohish va ehtiyojlariga zid bo'lmasligi kerak.*

Ta'lim jarayonini rejalashtirishda, birinchi navbatda, madaniy va axloqiy yo'nalishni shakllantirishni ta'minlaydigan ishlar nazarda tutiladi: bolaning shaxsini vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, uning faolligi va mustaqilligi, Vatanga muhabbat va xalqaro tuyg'ularni shakllantirish, jamoaviylik va bag'rikenglik, axloqiy-me'yoriy xulq-atvor odatlari qoidalarini shakllantirish.

Axloqiy shaxsning madaniy xususiyatlarini shakllantirish bolalar bilan olib boriladigan barcha tarbiya-tarbiyaviy ishlar jarayonida amalga oshiriladi: ta'limiy o'yin faoliyatida, kundalik muloqotda, mustaqil o'yinlarda, mehnatda va hokazo.

SHu sababli, MTT guruhidagi olib borilayotgan barcha ta'lim-tarbiya faoliyatlari- ga madaniy axloqiy fazilatlarni, odob-axloq qoidalarini tarbiyalash

rejalashti- rilmagan bo'lsa ham singdirish kerak. SHaxsning va axloqiy fazilatlarining shakllanishi maktabgacha yoshdagi bolalar guruhidagi barcha ta'lim-tarbiya ishlari, agar u rejalashtirilmagan bo'lsa ham, jamiyatda o'zini tutish normalari bilan ta'minlanishi kerak.

Haftalik rejaning tuzilishi

Haftalik reja tarkibiga kattalar bilan bolalarning birgalikdagi faoliyati va bolalarning mustaqil faoliyati kiradi, unga "ertalabki davr", "ta'limiy o'yin faoliyati", "sayr", "kunning ikkinchi yarmi" kiradi.

"Ertalabki davr"ni tashkil etish va rejalashtirish

SHuni yodda tutish kerakki, ertalabki davr – osuda davr. Ertalabki pedagogik ishning asosiy vazifasi bolalarni maktabgacha ta'lim tashkiloti hayotining umumiy ritmi-ga kiritish, ularda quvnoq kayfiyatni yaratishdir.

Ertalabki davrda ko'p tayyorgarlikni o'z ichiga olgan tadbirlarni rejalashtirish tavsiya etilmaydi. ***Ertalabki davrda kesuvchi, teshuvchi mehnat qurollaridan foydalanishni rejalashtirish mumkin emas.***

Ertalabki davrda faqat bolalarga tanish bo'lgan faoliyat turlari rejalashtiriladi.

Mazmun bo'yicha ertalabki davr tarkibiga quyidagilar kiradi:

- ☐ Rejada ***ertalabki qabul, bolalar sog'lig'ining filtri*** ko'rsatiladi, lekin ochib berilmaydi.
- ☐ ***"Ertalabki do'stlar davrasi"*** — bolalarni boshlangan kunning umumiy emosional taassurotlari bilan tanishtiradigan muhim lahzalaridir. Bu omillar pedagogning barcha bolalar, MTTga ishtiyoq bilan kelgan bolani ko'rgan otalar orasidagi bir-birlariga o'zaro hurmat va mehribonlik munosabatlari rivojlanishiga xizmat qiladi.

SHunday qilib, ertalabki davrani uslubiy to'g'ri tashkil etish bolalar va kattalarni hayotga ijobiy munosabat bilan quvvatlashi mumkin. Ertalab belgilangan mavzular asosida guruh yoki bolalar bilan alohida suhbatlar, bolalarning tabiatdava ijtimoiy hayotda qisqa kuzatuvlar (*MTTga kelayotganingda nimalarni ko'rding? Yo'lovchilarning kiyimi qanday o'zgargan? Nimaga? Qanday bayram yaqinlashmoqda? va hokazo*) rejalashtirish maqsadga muvofiqdir. Ko'pincha bunday suhbatlar mavzu asosidagi rasmlar tomosha qilish, kutilmagan lahzalar, o'yinlar bilan birga o'tkaziladi.

Ertalabki davrning taxminiy tuzilishi:

- ***salomlashish*** (1-3 daqiqa);
- ***o'yin*** (2-5 daqiqa);

- **yangiliklar almashinuvi, suhbat** (2-10 daqiqa);
- **kun rejasini tuzish** (5-12 daqiqa). Bolalarni rivojlanish markazlardagi faoliyatga taqsimlanishi muhokama qilinadi (bolalar rivojlanish markazlarini o'zi tanlaydi yoki taqsimlaydi, vazifalar beriladi, mavzular ta'klif etiladi).

“Ertalabki davra”ning tuzilishi qismlarda yozilmaydi, faqat taklif qilingan mavzu ko'rsatiladi. Tuzilishi kun va bolalarning yoshiga qarab o'zgarishi mumkin, ammo davomiyligi 25-30 daqiqadan oshmasligi kerak. Ba'zida bolalar suhbatni boshqa mavzuga burib, faoliyatini o'zgartirishni xohlashadi. Buning yomon joyi yo'q. Suhbatni bolalarning xohishlariga muvofiq ravishda o'zgartirish mumkin. Chunki pedagogning asosiy maqsadi kun bo'yi bolalar uchun ijobiy kayfiyatni ta'minlashdir. “Do'stlarning ertalabki davrasi” mavzusida kartoteka bo'lishi tavsiya etiladi.

□ **Bolalar bilan yakka ishlash** uchun ertalabki davr juda muhim. Pedagogning har bir bola bilan individual suhbat, ushbu soatlarda turli tadbirlar bo'yicha bolalar bilan individual ishi muvaffaqiyatli olib boriladi. Uning o'ziga xos xususiyati – bolaning qiziqishiga, hafta mavzusi asosidagi tadbirlarning ko'ngilochar shakli va mazmuniga bog'liqligidir. Bu bolalarni to'g'ri talaffuz qilishga o'rgatish, uyg'un nutqni rivojlantirish va uning grammatik tuzilishini shakllantirishdir. Bolalar bilan individual ishlarni rejalashtirayotganda pedagog tarbiyalanuvchilarning ismlarini aniq ko'rsatib beradi. Masalan, “p” harfini talaffuz qilishda, Rustam SH. va Oleg G. bilan mashq qilish.

□ **Bolalarning o'yin faoliyati** (didaktik, stolda o'ynaladigan o'yinlar, qurilish, mustaqil o'yinlar).

□ **“Fan va tabiat” markazidagi har kungi mehnat**, (navbatchilik, mehnat topshiriqlari).

Ertalabki badantarbiya oyiga ikki marta o'zgaradigan jismo-niy mashqlar to'plami. Reja batafsil yozilmaydi, faqat kartoteka raqami ko'rsatiladi. Yosh guruhlari bo'yicha ertalabki badantarbiya uchun kartotekani fayli bo'lishi tavsiya etiladi.

□ **Mustaqil o'yinlar va bolalarning qiziqishlariga qarab ta'limiy faoliyat** rejalashtirilmaydi. Lekin buning uchun har kuni ertalab bolalarda mustaqil faoliyat uchun bo'sh vaqtlari bo'lishi kerak.

□ **Ota-onalar bilan suhbat** imkoniyatdan kelib chiqqan holda tashkil etilgani uchun ota-onalar uchun o'tkaziladigan suhbatlarni rejalashtirish tavsiya etilmaydi. Chunki bu pedagogni ta'lim jarayonidan chalg'itadi. **Bunday suhbatlar kechki soatda tashkil etilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi.**

Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ta'limiy o'yin faoliyatini tashkil etish va rejalashtirish

SHaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida ta'limiy o'yin faoliyatni tashkil etish — bu guruhdagi o'quv mashg'ulotlaridan voz kechish, maktabgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati sifatida o'yin mavqeini oshirish, ta'lim sohalari integratsiyasi doirasida bolalar bilan ishlashning samarali shakllari: AKT, loyihaviy faoliyat, o'yin, muammoli ta'lim vaziyatlarni qo'shishdan iborat.

SHunday qilib, MTT faoliyatining maxsus tashkil etilgan ta'lim shakli "mashg'ulot" boshqa faoliyat bilan almashtiriladi. Mashg'ulotni bolalar uchun qiziqarli bo'lgan maxsus "ta'limiy o'yin faoliyati" egallaydi. Bu pedagog tomonidan maxsus tashkil etilgan ularning faolligi, ishbilarmonlik aloqalari va muloqotlari, bolalar tomonidan atrofdagi olam haqida ma'lumot to'plash, ma'lum bilim va ko'nikmalarni shakllantirishni anglatadi. Ya'ni, ta'lim jarayoni saqlanib qoladi. Pedagoglar bolalar bilan "shug'ullanishni" davom ettirib, ular "eski" ta'lim va "yangi" ta'lim o'rtasidagi farqni tushunishlari kerak.

Hozirgi kunda ko'plab pedagoglar ta'lim mashg'ulotini o'zgartirishda uni yangi ta'lim faoliyatiga aylantirishga harakat qilib, "eski uslubda"gi mashg'ulotlarni olib, boshiga ba'zi muammoli vaziyatlar, samarali faoliyatni qo'shishadi, AKTdan foydalanishadi va tayyor deb o'ylashadi! Ammo, mashg'ulot mohiyati o'zgarmaydi!

Buning sababi, pedagogning bolalar bilan birgalikdagi faoliyatining mohiyatiniunchalik tushunishmaydi. Ta'limiy o'yin faoliyati mashg'ulotdan qanday farq qilishinibilishmaydi.

Ta'limiy o'yin faoliyatini to'g'ri tashkil qilish uchun ba'zi masalalarni yaxshi tushunish, "mashg'ulot" va "ta'limiy o'yin faoliyati" o'rtasidagi farqni aniqlab olish kerak.

Mashg'ulot – bu barcha tarkibiy qismlar (*umumiy pedagogik maqsad, didaktik va zifalar, mazmun, ta'limning uslub va qo'llanmalari*) aks ettirishga qodir bo'lgan ta'limning tashkiliy shakli va o'quv jarayoni.

Mashg'ulotning asosiy xususiyatlarini ko'rsatish kerak:

- **oraliq vaqti** 10-15 daqiqa – kichik yoshdagi guruhlarda, 30-35 daqiqa – kattayoshdagi guruhlarda;
- **tegishli ta'lim materialini o'zlashtirish jarayonni tashkil etishda**, har bir bolaning rivojlanish darajasini kuzatishda **pedagog yetakchi rolni egallaydi**;
- **guruh – bolalarni ta'lim jarayonida birlashtirishning asosiy tashkiliy shakli**, barcha bolalar bir xil yoshda va tayyorgarlik darajasi bir xil, guruhlarining asosiy tarkibi maktabga chiqqunga qadar saqlanadi;
- **guruh yagona o'quv dasturiga muvofiq reja bo'yicha ishlaydi**;
- **mashg'ulotlar kunning oldindan belgilangan soatlarida o'tkaziladi**.

Ta'limiy o'yin faoliyati – bu pedagog va bolalar o'rtasidagi o'zaro ta'sirning

birliги va bola shaxsining yaxlit rivojlanishi maqsadlariga xizmat qiladigan murakkab pedagogik hodisa.

Ta'limiy o'yin faoliyatini tashkil etishning asosiy xususiyatlari:

- *pedagogning bolalar bilan bir qatorda faoliyatga jalb qilinishi;*
- *maktabgacha yoshdagi bolalarning faoliyatga ixtiyoriy ravishda qo'shilishi(psixologik, intizomiy majburlashsiz);*
- *faoliyat paytida bolalarning erkin muloqot qilishi va harakatlanishi(ish maydonini tashkil etgan holda);*
- *faoliyatning tugash vaqti ochiqligi (har kim o'z ish sur'atiga qarab tugatadi);*
- *faoliyat doim ham qat'iy cheklangan soatlarda amalga oshirilmaydi, u kundavomida boshqa qulay vaqtlarda o'tkazilishi mumkin;*
- *ta'lim faoliyati bir vaqtning o'zida turli faoliyat turlari bo'yicha vazifalarni bajaradigan bir nechta kichik guruhlarini qamrab olishi mumkin.*

Ko'rinib turibdiki, mashg'ulot bolalarni o'qitishning qat'iy tartibga solingan shakli bo'lib, vaqt bilan cheklanadi. Asosiy shaxs pedagog bo'lib, bolalar pedagog tomonidan taklif etilgan vazifalarni bajaradilar.

Ta'lim faoliyatini "ta'limiy o'yin faoliyati"ga aylanishi uchun qanday shartlarni bajarish kerak? Albatta, turtki bo'lishi zarur. Bu o'yin syujeti, asar qahramoni, atrofdagi voqelikdagi ba'zi bir voqea, muammoli vaziyatlar, AKT ishlatilishi mumkin. Ammo, bu ham yetarli emas. Asosiysi, pedagog va bolaning ta'lim jarayonidatutgan o'rnidir.

Quyidagi jadvalda o'quv intizom modeli va shaxsga yo'naltirilgan model aniq ko'rsatilgan:

	Mashg'ulot-o'quv intizom modeli (maktab usuli)	SHaxsga yo'naltirilgan yondashuv modeli
	- Dars shakli. - Bolalarga ish joylari tayinlangan;	- Faoliyat jarayonida bolalarning

Ish maydoni	- bolalarning ortiqcha harakatlari taqiqlanadi;	erkin harakatlanishiga ruxsat beriladi;
	- bolalarning erkin muloqot qilishi taqiqlanadi, sukut saqlash intizomiy talab qo'yiladi; - pedagog bolalardan uzoqda.	- erkin muloqotga ruxsat etiladi; - kattalar bolalar bilan hamkorlikda, ularning yonida (birgalikda), bir doira ichida.
	Mashg'ulot-o'quv intizom modeli (maktab usuli)	SHaxsga yo'naltirilgan yondashuv modeli
Kattalar munosabati	Barqaror (bola doska oldida turadi, stol atrofida o'tiradi) yoki nazorat qilish vabaholash uchun harakat qiladi (bolani aylanib o'tadi).	Agar bolalarning biri unga yordamga muhtojligini ko'rsa, u ishini o'zgartirib, yoniga o'tirishi mumkin. SHu bilan birga, barcha bolalar uning kuzatuv ostida, ishini muho-kama qilishlari, bir-birlariga savollar berishlari mumkin.
Bolaning holati	Mashg'ulot paytida kattalar boshqaradi, bolalarni nazorat qiladi, ko'rsatmalar beradi. Kattalar faoliyati bolalar- ning faoliyatidan faol, shu jumladan, kattalar nutqi ham ustun (pedagog ko'p gapiradi). "O'qituvchi-o'quvchi".	Bola ham, kattalar ham o'zaro ham-korlik munosabatlarda. Ular tenghuquqli. Hamma bir xil darajadaqadrlidir. Pedagoglar tajribalibo'lsa ham, bolaning faoliyati kattalarning faoliyatidan kam emas. "Hamkor –sherik".

Ta'limiy o'yin faoliyatini o'tkazish mohiyati va usullarini ochib berish ushbu qo'llanmaning vazifasi emas. U "O'yin orqali o'rganish. Kuzatish va baholash" 5 qo'llanmasida tasvirlangan. Ta'lim jarayonini tashkil qilishda umumiy mazmun va metodologiya bilan chambarchas bog'liq bo'lgan **uchta asosiy faoliyat** bosqichiga ajra-tish mumkin:

□ ***Faoliyatning dastlabki bosqichi (tashkiliy).***

Pedagog biron-bir tadbirga ixtiyoriy ravishda taklif qiladi: "Keling bugun ... Kim xohlasa, bemalol ..." yoki "Men ...qilaman, istagan, qo'shiling ...". Birgalikda amal- ga oshirish uchun vazifani belgilab, pedagog teng huquqli ishtirokchi sifatida uni amalga oshirishning mumkin bo'lgan usullarini taklif qiladi. O'yin motivatsiyasi bo'lishi kerak. O'yin motivatsiyasi bolalarning faoliyatini boshqarish va kerakli na- tijaga erishishda o'yin tarzda yordam beradigan uslubdir. O'yin motivatsiyasi bola- larning yosh xususiyatlariga mos kelishi kerak. Faoliyat turlari: o'yin, mavzuviy, sa-marali muloqot.

□ Ta'lim faoliyatining borishi (jarayon) – asosiy qism.

Ta'lim jarayonida pedagog teng huquqli ishtirokchi sifatida:

- *vazifani bajarish uchun har qanday usullarni taklif qiladi, asta-sekin rivojlanish mazmunini amalga oshiradi (yangi bilimlar, faoliyat usullari va boshqalar);*
- *bolalarning tanqidiga o'z fikrini yoki xulosasini beradi;*
- *bolalarning natijalariga qiziqish bildiradi, ta'lim faoliyati ishtirokchilarning harakatlarini o'zaro baholash va sharhlash jarayoniga kiri- shib ketadi;*
- *bolaning tengdoshi ishiga qiziqishini oshiradi, rag'batlantiradi;*
- *mazmunli murojaat, o'zaro baholash, muhokama qilishni keltirib chiqaradigan muammoli vaziyatlarni yaratadi. Bunda faoliyat turlari: rivojlantiruvchi o'yin, samarali muloqot.*

□ Yakun (ochiq tugatish yoki keyingi faoliyat uchun motivatsiya)

Har bir bola o'z sur'ati bilan ishlaydi va boshlagan faoliyatini tugatganmi yoki yo'qmi, o'zi uchun qaror qiladi. Kattalar tomonidan bolalarning harakatlariga baho faqat bilvosita berilishi mumkin: natijani bolaning maqsadi bilan taqqoslash: men nima qilishni xohlagandim - nima bo'lgan. Faoliyat turlari: o'yin, mavzuviy, tas-viriy, muloqot.

Oddiy qilib aytganda, agar ilgari ta'lim jarayonida kattalar asosiy, yo'naltiruvchi va boshqaruvchi bo'lgan bo'lsa, endi ta'lim faoliyatida bola va kattalar bir xil ahamiyatga ega bo'lgan o'zaro ta'sir predmeti hisoblanadi. Agar ilgari kattalarning faoliyati (shu jumladan nutq, "ko'p gapiradi") bolaning faolligidan yuqori bo'lgan bo'lsa, endi bolaning faoliyati kamida kattalarnikidan kam bo'lmasligi kerak, ba'zi paytlarda bola asosiy bo'lib (bu katta maktabgacha yoshdagi bolalar haqida: masa- lan, origami texnologiyasidan foydalanganda ba'zida shunchaki stolga o'yinchoqning ijro sxemasini qo'yish kifoya qiladi, shunda tarbiyalanuvchi o'yinchoqni harakat va xa- tolar orqali qog'ozdan yasay boshlaydi). Guruhda har doim bir oz kuzatib ular ham buni qilishni xohlaydigan bolalar bo'ladi, agar ushbu sxema bir necha kun davomi- da stolda bo'lsa, bolalarning ko'pchiligi o'zlari o'yinchoq tayyorlaydilar va pedagog faqat ushbu ishni bajara olmaydigan bolalar bilan ishlashi kerak bo'ladi.

“Ilk qadam” davlat o'quv dasturining 3-ilovasida guruhlar bo'yicha mashg'ulotlarning taxminiy soni berilgan. Masalan, tayyorlov guruhini oladigan bo'lsak, "6 yoshdan

7 yoshgacha bo'lgan guruhlarda o'tkaziladigan mashg'ulotlarning taxminiy soni" **haftasiga 18 soat yuklama ko'rsatib o'tilgan.** Agar kunning birinchi yarmida bu yuklama bajarilsa, u holda bolalarda sayr, o'yinlarga vaqt qolmaydi.

SHunday qilib, bolani barcha tashabbus va o'rganishga bo'lgan xohishini yo'q qilish mumkin. Bun-day holda u shunchaki charchaydi.

SHuning uchun, ta'lim faoliyati bola MTTda bo'lgan butun vaqt davomida bajarilishikerak ertalabkidan kechgacha:

- *kun tartibidagi boshqa guruh faoliyatlari ichidagi **ta'lim faoliyati**;*
- ***ta'limiy o'yin faoliyati** (katta va kichik guruhlardagi faoliyat);*
- *bolalarning mustaqil faoliyati.*

Tashkiliy ta'limiy o'yin faoliyati katta (frontal) va kichik guruhlarda amalga oshiriladi.

Tashkiliy ta'limiy (frontal) faoliyatini tashkil etishda pedagogning intensiv ta'siri talab qilinadi yoki bola mustaqil ravishda egallashi mumkin bo'lmagan bilim (yangi, murakkab) beriladi. Bunday faoliyatlar umumiy guruh bilan ishlashda frontal amalga oshirilishi mumkin:

- *elementar boshlang'ich matematik tasavvurlarni shakllantirish;*
- *bolalarni savodxonlikka o'rganishga tayyorlash;*
- *nutqni rivojlantirish;*
- *musiqqa mashg'ulotlari;*
- *jismoniy tarbiya mashg'ulotlari;*

pedagogning qat'iy rahbarligi ostida frontal ish shaklida bajarilishi zarur

bo'lgan har qanday boshqa ta'lim faoliyati, masalan, qiyin applikatsiya yoki rasm chi- zish jarayonida bolalarga tanish bo'lmagan yangi usullar bilan amalga oshirish.

Va aksincha, agar bolalar ta'lim materiallari bilan allaqachon tanish bo'lsa, bolalar ushbu mavzu bo'yicha ma'lum ko'nikmalarga ega bo'lsa, u holda matematika, nutqni rivojlantirish va savodxonlikka tayyorgarlik rivojlanish markazlarida o'tkazilishi mumkin. Ta'lim faoliyatiga bunday yondashuv barcha bolalarga va har bir bolaning shaxsiy xususiyatlariga e'tibor qaratishga imkon beradi.

“Maktabgacha ta'lim tashkilotida o'quv faoliyatini mavzuviy rejalashtirish” pedagogga turli texnologiyalardan foydalanish uchun keng imkoniyat yaratadi. Oylik, haftalik faoliyati mavzularining juda aniq tuzilishi loyihaviy usuldan foydalanish yoki murakkab va yaxlit guruhlarda faoliyat o'tkazish uchun asosdir.

Keling, ulardan ba'zilarini ko'rib chiqamiz:

I. Kompleks

Kompleks – *bu alohida qismlardan tashkil topgan yaxlitlik (san'at, bolalar faoliyatining turlari).*

Ta'lim faoliyatini kompleks tashkil etish har tomonlama ochib berishga qaratilgan (bitta faoliyat boshqasini almashtiradi va bu o'tish sezilarli bo'ladi: biz rasm chizdik, endi o'ynaymiz va keyin ertak tinglaymiz). Integratsiyalashgan ta'lim faoliyati har bir qavat alohida bo'lib qoladigan ko'p qavatli pishiriqqa o'xshaydi. Ular turli xil faoliyat turlari birlashtirilganda aniq ta'lim vazifa- larini bajaradi (yong'in xavfsizligi qoidalari haqidagi suhbatdan keyin "mashqlar paytida o't o'chiruvchilar" plakat chizishga o'tiladi). Faoliyatning bir turi ustunlik qiladi, ikkinchisi to'ldiradi, hissiy kayfiyatni yaratadi.

Ta'limiy o'yin faoliyati bolalarga tanish bo'lgan materialga asoslanadi va har bir faoliyat turining vazifalari hal qilinadi. Masalan: haftaning mavzusi "Gullagan-bahor". Eng avvalo, pedagog umumiy guruh bilan nutq o'stirish frontal mashg'uloti olib boradi ("Gullagan bahor" mavzusi asosida nutqning ovoz madaniyati, so'z boy- ligi, nutqning grammatik tuzilishini shakllantirish), keyin bolalar ushbu mavzu bo'yicha san'at markazida ishlaydilar (kollaj-applikatsiya yoki rasm chizish, iplar yoki matolar yordamida bahor manzarasini yaratish, loy ishi). Ta'lim jarayonini re- jashtirishdagi bunday yondashuvda "Matematik" faoliyat ("son-sanoq", "geometrik shakllar", "Qurish-yasash va konstruksiyalash markazi"da "Tangram" mantiqiy o'yin va boshqa) rivojlanish markazlarida yakunlanadi. "Savodxonlikka tayyorgarlik"ni loy ishi yoki kichik guruhlar uchun rivojlanish markazlarida mozaikani modellashtirish bilan yakunlash mumkin. Oddiy qilib aytganda, bitta faoliyat tugab mavzu boshqa faoliyatda davom etadi.

Kichik guruhlardagi bolalarning ishlarida chalkashliklarga yo'l qo'ymaslik uchun 2-3 turdan ortiq faoliyatlarni o'tkazish tavsiya etilmaydi.

II. Integratsiya

Integratsiyalashgan ta'lim faoliyati ta'lim-tarbiyaning turli mazmuni- ni o'zaro bog'lash, o'zaro bog'liqlikning yanada chuqur shaklda amalga oshirishni ta- klif qiladi. Bu ma'lum bir mavzuning yaxlit mohiyatini, o'zaro kirish va boyi- tish orqali keng axborot maydonida birlashtirilgan turli xil faoliyat turlari orqali ochishga qaratilgan faoliyatdir. Umumlashtirilgan bir faoliyat elementlarining ikkinchisiga kirib borishi bilan sodir bo'ladi, ya'ni bunday birlashuv chega- ralari mavhum bo'lib, faoliyatning bir turini boshqasidan ajratish deyarli mum- kin emas. Integratsiya jarayonida, shuningdek, faoliyatning bir turi hal qiluvchi ahamiyatga ega, boshqalari esa kengroq va chuqurroq tushunishga yordam beradi, ammo turli sohalaridagi bilimlar teng asosda bir-birini to'ldiradi. Bunday holda, pe- dagog bir nechta vazifalarni hal qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Integratsiyalashgan ta'lim faoliyati ko'pincha yangi mavzularni san'at orqali o'rganishga qaratilgan. Maqsad - bolalar badiiy faoliyatining har xil turlarini yax- lit pedagogik jarayonga birlashtirish, bolalar dunyosi, estetik madaniyati va san'-

at (musiqa, sahna, adabiy va tasviriy san'at) orqali ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish. Faoliyat bir nechta pedagoglar tomonidan amalga oshirilishi mumkin bo'lgan bir nechta faoliyat bo'yicha umumiy mavzu asosida rejalashtiriladi. Ta'lim materialining tarkibi ma'lum bir mavzu atrofida ishlab chiqiladi.

Masalan, maktabga tayyorlov guruhida "Ertak qushi – oqqush" mavzusi quyidagi ta'limusullarini o'z ichiga oladi:

Ta'lim faoliyati umumiy guruh bilan ishlashdan boshlanadi:

- ☐ *Oqqushlarning turmush tarzi va o'ziga xos xususiyatlar haqida hikoya qilib berish;*
- ☐ *suhbat: insonning hayvonot dunyosiga munosabati;*
- ☐ *"Yovvoyi oqqushlar", "SHox Sulton", "Irkut o'rdakcha" ertaklaridagi oqqush tasvirini muhokama qilish*
- ☐ *CHaykovskiyning "Oqqush ko'li" baletidan parcha tinglash;*
- ☐ *ijodiy topshiriq: musiqa ostida oqqush qanday harakat qilayotganini ko'rsating (jismoniy daqiqalar).*

Keyin bolalar rivojlanish markazlariga tarqab ketadilar:

- ☐ *Vrubelning "Oqqush malika" rasmini tomosha qilish;*
- ☐ *kichik guruhlarda ishlash: uchib ketayotgan oqqushlarni chizish, "Oqqushlar" mavzusida applikatsiya, "Oqqush ko'li" mavzusida loy ishi.*
- ☐ *oqqushlar hayotini "Ilm-fan va tabiat" markazida bolalar entsiklopediyasi yoki boshqa kitoblardagi rasmlar orqali o'rganish: qishni qaerda o'tkazishadi, polaponlari nechta bo'ladi, oqqushlarning qanday ranglari mavjud va hokazo.*

SHunda pedagogning vazifasi: mavzu asosida har bir markazda bolalar faoliyatini rejalashtirish.

Ushbu ta'lim faoliyatida atrof olam, nutq o'stirish, musiqa, tasviriy san'at vazifalari umumlashtiriladi. Bu vazifalarning asosiy maqsadi esa – bolalarda ajoyib qush – oqqushlar haqidagi tasavvurni shakllantirish.

SHuningdek, shuni ta'kidlash kerakki, integratsiyalashgan faoliyat shaklida yana umumiy guruhga yig'ilib bolalarning bilimlarini matematik KVN, ertak kechalari va ekologik viktorinalar orqali umumlashtirish qulay.

III. Loyihaviy ta'lim faoliyati

Loyiha – bu kattalar tomonidan maxsus tashkillashtirilgan va bolalar tomonidan bajariladigan, ijodiy ishlar bilan yakunlanadigan faoliyatlar majmui. MTTdagi loyiha qisqa muddatli (bir yoki ikki kun) va uzoq muddatli bo'lishi mumkin (mavzuga qiziqish yo'q bo'lguncha bir oygacha davom etishi mumkin). Bundan uzoqqa cho'zish joizemas, chunki o'rganilayotgan ob'ektga qiziqish yo'qoladi.

Har qanday loyiha bolalar, pedagoglar va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik samarasidir. U turli xil bilim sohalarida bilim olish qiziqishini rivojlantirish, muloqot ko'nikmalarini va axloqiy fazilatlarni shakllantirishga imkon beradi. Loyihada ishtirok etish bolaga uning ahamiyatligini, tadbirlarning to'liq ishtirokchisi etib his qilishiga yordam beradi va "men o'zim", "qilaman", "qila olaman" pozitsiyalarini mustahkamlashga yordam beradi. Bolalar turli tadbirlarda o'zlarini namoyon qilish, umumiy guruhdagi ishlarga hissa qo'shish, individuallikni namoyish etish, guruhda ma'lum bir mavqega ega bo'lish imkoniyatiga ega.

U.X.Kilpatrik yuqori darajada mustaqillikka ega ushbu daqiqada umumiy manfaatlar birlashtirgan bir guruh bolalar tomonidan "chin yurakdan" bajarilgan har qanday faoliyatni loyiha deb hisoblagan Amerikalik pedagogning fikriga ko'ra loyiha usulidan foydalanish nafaqat bolani kelajakdagi hayotga tayyorlaydi, balki hozirgi hayotni tashkil etishga yordam beradi.

MTTda loyihaviy ta'lim faoliyatini rejalashtirishda ta'lim-tarbiya faoliyatini bosqichma-bosqich rejalashtirish va amalga oshirishga imkon beruvchi "o'rgimchak to'ri" mavzuviy rejalashtirish usulini tavsiya etish mumkin. Ushbu usul "Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim dasturlarini ishlab chiqish bo'yicha qo'llanma"sida batafsil ko'rsatilgan.⁶

Ta'lim-tarbiya jarayonida loyihaviy uslubning afzalliklari:

- *uning asosida bilim olish ko'nikmalarini rivojlantirish rivojlanish usullaridan biridir (tadqiqot ko'nikmalari, savol berish va ularga javob topish ko'nikmalari, ma'lumotni topish va undan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish)*
- *ta'lim jarayoni sifatini yaxshilaydi;*
- *ijodiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi;*
- *pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirishga yordam beradi.*

Har qanday loyihaning markazida tadqiqot izlanishini talab qiladigan muammo bo'ladi. Loyihaning majburiy shartlaridan biri bu bolalarning mustaqilligi (pedagogning ko'magi bilan, bolalar va kattalar bilan birgalikda ijodi).

Loyihaviy tadbirlar tufayli faoliyatning har bir bosqichida bolalarning mustaqillik darajasi o'sib boradi, bolalarda o'zini o'zi tashkil etish va bilim olish faoliyatining ko'nikmalari ham o'sib boradi.

Loyihaviy usulda ta'lim faoliyatining tarkibi:

- **Kirish qismi: o'yin holatini yaratish** (muammoli vaziyat, maqsadni belgilash, uning yechimini topish uchun bolalarning faolligini rag'batlantiruvchi har qanday turtki). Bolalar faoliyatini tashkil qilish uchun har qanday mashq bo'lishi mumkin). Loyihaning g'oyasi hatto "ertalabki davra"ni o'tkazish jarayonida paydo bo'lishi mumkin.

- **Asosiy qism: muammoli vaziyatning yechimlarini loyihalash.** Uni amalga oshirish. Bolalarga dasturning turli bo'limlari mazmuniga asoslangan

muammoni hal qilish uchun zarur bo'lgan yangi bilimlar beriladi yoki bolalar o'zlari izlanishlar, kashfiyotlar orqali bilimga ega bo'ladilar, natijada teatr tomoshasi, qandaydir qo'l ishi, maket, kitobcha, kollaj, guruh albomi, devor gazetalari, do'stga sovg'alar, ko'rgazmalar va boshqa mahsulotlar tayyorlanadi.

- *Ish faoliyatini tahlil qilish. Umumlashtirish, yakunlash.*

SHunday qilib, uchta qismning har birini tahlil qilamiz...

1. KIRISH QISMI. Bolalarning faoliyatida kayfiyat orqali ijobiy hissiyotlarni yaratishni nazarda tutadi. Bolaning o'zi jarayonga qiziqishi kerak va buning uchun motivatsiya yaratilishi kerak. Motivatsiya bexosdan, o'yin orqali bolani muayyan harakatlarga undashi kerak. Bularning barchasi pedagogning savodxonligi va malakasiga bog'liq, chunki to'g'ri yaratilgan motivatsiya ta'lim jarayonining muvaffaqiyatining kalitidir.

Turli yosh bosqichlarida o'yin motivatsiyasini yaratish bo'yicha ishlarning xususiyatlari:

- **Kichik yosh guruh:** bolalarga ba'zi o'yin qahramonlarida biron-bir narsa yuz bergani haqida xabar beriladi, ularga kerakli yordamni ko'rsatishga rozi bo'ladimi yoki yo'qmi degan savol tug'iladi va bolalarga vaziyatdan chiqish variantlari taklif etiladi.
- **O'rta guruh:** ertak qahramonini kiritish mumkin, chunki bu yoshda bolalar rollarni o'zlashtirib olishgan yoki bolalar rol o'ynashga harakat qilishadi. Buning uchun pedagog bolalarga o'ynashni taklif qiladi. Keyin, rol o'ynayotgan bolalar bilan birgalikda birinchi navbatda o'yin vazifasi (biror narsa qilish kerak), keyin esa ta'limiy vazifa (biz buni qilishni o'rganib olamiz) qo'yiladi.
- **Katta guruh:** asosiysi qahramonlar emas, balki syujetlar, syujet qo'shimchalari (qahramonning o'zi yo'q, lekin xati bor). Syujetlar davomiyligida bo'yicha har xil bo'lishi mumkin (vaqt mashinasida sayohat). Ta'lim faoliyati jarayonida o'rnatilgan kichik atributlar, o'zgaruvchan rollardan foydalanish mumkin.
- **Tayyorlov guruhida** o'yin motivatsiyasini yaratish zarurati qolmoqda, ammo bu yerda muammoli vaziyatlarni ham qo'shish mumkin. Muammoli vaziyat - bu pedagog tomonidan muhokama qilinayotgan mavzuga qiziqishni uyg'otishga qaratilgan maxsus vosita. Boshqacha qilib aytganda, muammoli vaziyat - bu bola o'zi uchun qiyin vazifalarni hal qilishni xohlaydigan vaziyat, ammo u yetarli ma'lumotga ega emas va u

ularni o'zi izlashi kerak. To'g'ri yaratilgan muammoli vaziyatda bola muammoni o'zi shakllantiradi (o'zi uning yechimini topadi, bu yechimning to'g'riligini hal qiladi va boshqaradi).

Masalan, “Tulki va quyon” ertagidagi muammoli vaziyatni ko'rib chiqamiz. Tulki quyonni uydan quvib chiqargani uchun qo'g'irchoq teatr qahramoni quyon yig'layapti. Pedagog: “Quyonni yig'lamasligi uchun nima qilish kerakligini o'ylab ko'ring- chi?” Bola tabiatan zaiflarga yordam berish imkoniyatidan aslo voz kechmay- di, darhol yechim izlay boshlaydi: “Tulki uni uydan haydab yuborgani uchun quyon yig'layapti. U yig'lamasligi uchun unga yangi uy qurish kerak”. Bola quyon uchun mustaqil uy qurish uchun material, va usullarni tanlaydi. Quyon yomon ahvolda

u yordamga muhtojligi haqidagi motivatsiya bolani ijobiy natijaga olib ke- ladi, bu holatda u quyon uchun yaxshi uy qurishga harakat qiladi.

SHuningdek, motivatsiya sifatida qoidali o'yinlardan foydalanish mumkin, bolalar ushbu qoidalarining bajarilishini kuzatadilar. G'oliblik natijasi bilan musobaqao'yinini ishlatish mumkin (chiplar ishlatiladi).

Motivatsiya qurish qoidalari:

- **yoshni hisobga olish** (yoshi kattaroq bo'lsa, bilim olishga qiziqish o'yin mo- tivatsiyasidan oshadi);
- **motivatsiya iqtisodiy bo'lishi kerak** (2-3 daqiqa, ustunlik kerak emas, aks holda bilim olishga qiziqish yo'qoladi);
- **vaziyatning izchilligi va to'liqligi, qahramon ta'lim faoliyati jarayonida paydo bo'lishi kerak** (bolaning uy qurish jarayonida, quyon vaqti- vaqti bilan qurilish bilan qiziqadi, savollar beradi, mantiqiy vaziyatlarni yaratadi va tugatgandan so'ng, bunday go'zal va shinam uy uchun minnatdorchilik bildirishi kerak).

2. Ta'lim faoliyatining ASOSIY QISMI niqoblangan ma'lum bir maqsadga olib keladigan o'yin. Asosiy qismda pedagog tarbiyalanuvchilarga ma'lumotni yet- kazish usullaridan cheklanmaydi, asosiysi ma'lumot ko'payib ketmasligi. Bu yerda turli xil o'zaro aloqa usullaridan foydalanish mumkin (suhbatlar, badiiy adabiyoto'qish, filmlarni tomosha qilish, multimedia, audio yozuvlar, tadqiqotlar, qurish-yasash, didaktik va qoidali o'yinlar va boshqalar.)

Birgalikda bajarish uchun vazifani belgilab (bolalar o'zlari uchun bir nechta maqsadlarni tanlaydilar) kattalar, teng huquqli ishtirokchi sifatida, uni amalga oshirishning usullarini taklif qiladi. Faoliyat jarayonida pedagog bolalar uchun bildirmasdan:

- **rivojlanish mazmunini “belgilaydi”** (yangi vazifalar, faoliyat usullari) yoki, masalan, ularni chalkashtirib yuborishi mumkin;

- *bolalar tanqidiga o'z fikrini yoki natijasini taklif qiladi;*
- *bolalarning tanqidi uchun o'zining fikri yoki natijasini taklif qiladi;*
- *boshqalarning natijalariga qiziqish bildiradi;*
- *ishtirokchilarning harakatlari o'zaro baholash va sharhlashga qaratilgan;*
- *tengdoshining ishiga bolaning qiziqishini oshiradi, mazmunli muloqotni rag'batlantiradi, o'zaro baho berishga, paydo bo'lgan muammolarni muhokama qilishga undaydi.*

Pedagog barcha nutq faoliyatini bolaga o'tadigan tarzda tashkil qilishi kerak va u sa-vollarga to'liq va batafsil javob beradi. Masalan: "Ayiql bolalari, o'ynab yurib adashib qolishibdi. Ular juda ham uyga borishni xohlashadi. Ularga qanday yordam berish mumkin?" Bola mustaqil ravishda yordam variantlarini taklif qiladi, yoki "Men yaxshi ko'rmayapman. Men uchun rasmni kim tasvirlay oladi? Unda nima tasvirlangan?" Bola ko'proq so'zlar va murakkab nutq tuzilmalaridan foydalangan holda rasmni iloji boricha aniqroq tasvirlashga intiladi. "Kim ko'proq doiraga o'xshagan narsalarni aytadi?" SHunday qilib, pedagog raqobat samarasini faollashtiradi.

Bolaning aqliy va nutq jarayonlari yanada samarali faoliyatda faollashadi. Bola ko'proq so'zlarni ishlatadi.

Pedagog o'z iboralarini shunday shakllantirishi kerakki ular harakat va vaziyatga ta'sir qilmasin. "Men sizni ...ga taklif qilmoqchiman". Bolalarga shunday deyish yanada to'g'ri bo'ladi: "Keling sayohatga chiqamiz".

Bolalarning javoblarini baholash emas, balki har qanday javobni qabul qilish tavsiya etiladi. Faoliyat jarayonida pedagog doimo so'raydi: "Nega, nima uchun bunday qilyapsan?" SHunday qilib, bola har bir qadamini anglashi kerak. Agar bola nimani-dir noto'g'ri qilsa, unga o'zi uchun tushunish imkoniyatini berish kerak: "nima noto'g'ri?", tengdoshini yordamga jalb qilish mumkin.

3. Ta'lim faoliyatining YaKUNIY QISMI: natijalar va refleksiya.

Birinchidan, bu qism "ochiq tugatish" bilan tavsiflanadi: ba'zan bola o'z sur'a-ti bilan ishlaydi va tadqiqotni yoki ishini tugatdimi yoki yo'qmi o'zi uchun qaror qiladi, lekin guruh bo'lib ishlashda u shu ritmga moslashib, tengdoshlariga e'ti-bor qaratadi. SHunday qilib, bola o'z harakatlarini guruhning harakatlari bilan bog'lashni o'rganadi. Ammo, agar bola ulgurmagan bo'lsa, unga keyinchalik tugatish uchun imkoniyat berish kerak.

Kattalar tomonidan bolalarning harakatlariga baho faqat bilvosita, natijani bolaning maqsadi bilan taqqoslashda berilishi mumkin: nima qilishni xohlagandig va nima bo'ldi?

Bolalardan yoqdimi yoki yo'qmi deb so'rashning hojati yo'q. Bola maqsadni anglagani-ni bilish uchun: "Nima uchun bularni qildingiz?", yoki "Ular sizga

nimaga kerak edi?” „Sizga bu qachondir kerak bo‘ladimi?”....

Keyin nafaqat natija uchun, balki ish jarayonidagi faoliyati uchun ham maqtovg'a loyihlarni topish lozim.

Ta'lim faoliyatini tashkil etishda pedagogning kasbiy pozitsiyasi, muhokama qili- nayotgan mavzuning mazmuniga nisbatan bolaning har qanday gaplariga hurmat bilan munosabatda bo'lishini anglatadi. Bolalarning "takliflari"ni qanday muhokama qilishni, ya'ni qat'iy baholovchi shaklda emas (to'g'ri - noto'g'ri), teng dialogda olib borishni oldindan o'ylab ko'rish kerak. Faqat bu holatda bolalar kattalar tomo- nidan "eshitilishiga" intiladilar. SHu bilan birga, faoliyat davomida bola o'zi bahslashishi, e'tiroz qilishi, so'rov va baho berishi, boshqa muloqot turlariga kiri- shi, ya'ni gaplashishi kerak bo'lgan vaziyatga tushib qoladi.

Bolalarning kayfiyati va qiziqishlari tez-tez o'zgarib turadi. Bu turli xil sohalarda ta'lim faoliyati, o'zgarish va integratsiyaning afzalligi. Integratsiyala- shuvning afzalligi shuningdek, o'rganish qiziqishini oshirishdan iborat bo'lib, uning davomida bilimni shakllantiradigan hodisaga qiziqish bir necha tomondan ko'rib chiqiladi.

Tarbiyalanuvchini fikrlashga rag'batlantirish, MTTda integratsiyalashgan faoliyat bolalarni ma'lumot olishni, nostandart o'ylashni, taqqoslashni va umumlashtirish- ni, xulosalar chiqarishni o'rgatadi. Turli faoliyatlarga o'tish bolalarning diqqatini jalb qilishda yordam beradi, bu faoliyat samaradorligini oshiradi, charchoq va zo'riqishni oldini oladi. Bolalar katta qiziqish bilan mashg'ul bo'ladi.

Maslahat

Ta'lim faoliyatini tashkil qilishda quyidagilarniyodda tutish kerak:

- 1. Pedagog hissiy, badiiy ko'nikmalarga ega bo'lishi, ta'lim faoliyatini tashkil etishda maksimal darajada ertak elementlaridan, o'yin, syur- priz lahzalaridan foydalanishi kerak.*
- 2. Qog'oz yoki kichik tarqatma materiallar bilan ishlayotganda, agar kerak bo'lsa, ko'zini va qaddi qomatini to'g'ri saqlagan holda bolalar stollar- da o'tirishlari kerak. Boshqa hollarda, ular guruh maydonida harakat qilishlari mumkin (pedagog buning uchun umumiy guruhlar bilan ishlash- da mavzu bilan bog'liq bo'lgan dinamik, relaksatsiya pauzalari, barmoq o'yinlari, logoritmika, o'yin- treninglar, fizdaqiqalar, doira raqso'yinlaridan foydalanadi).*
- 3. Majburiy integratsiya (birlashish) bolalar faoliyatining turlarini o'zgartirishni o'z ichiga oladi (qurilish materialidan ertakni sahna- lashtirish, teatrlashtirilgan o'yin uchun atributlar yaratish, she'r bilan musiqiy asarni tinglash, tasviriy san'at ko'rish, rasm chizish va*

boshqalar).

Sayrni tashkil qilish va rejalashtirish

Har bir yosh guruhining kun tartibida ikkita sayr amalga oshiriladi: ertalabki va kechki sayr (ochiq havoda bolalarning ertalabki qabulini hisobga olmaganda).

Ertalabki sayrning vazifasi - tashkil etilgan ta'lim faoliyatidan keyin kuchni tiklash, maksimal ijobiy zaryadni olish, kayfiyatni ko'tarish, bu o'z navbatida boshqa sharoit va faoliyatlarda bolaning muvaffaqiyatli jismoniy va aqliy rivojlani- shini ta'minlaydi.

Ertalabki sayrning mazmuni

Sayr paytida ta'lim-tarbiya ishlarining mazmunini rejalashtirayotganda pedagog bolalarning tinch va harakatli faoliyatlarini teng ravishda almashtirishni, sayr davomida jismoniy faollikni to'g'ri taqsimlashni, quyidagi taxminiy tuzilishga rioya qilishni ta'minlaydi:

- *tabiatda kuzatuv yoki tadqiqot,*
- *mehnat faoliyati,*
- *harakatli o'yinlar, harakatlarni rivojlantirish ishlari,*
- *bolalarning mustaqil faoliyati.*

□ **KUZATISH.** Bu faoliyat har kuni kunning birinchi yarmidagi sayrda rejalashtiriladi. Kuzatuvlar ob-havo sharoiti va yilning fasllariga qarab rejalashtirilishi kerak. Kuzatuvlar qisqa muddatli va uzoq muddatli bo'lishi mumkin. Kattalar ta-shabbusi bilan ham, bolalarning xohishiga binoan o'tkazilgan kuzatuvlar jarayonida estetik tasavvur, aqliy faoliyat rivojlanadi, atrof-muhitga, bilim olish faoliyatiga qiziqish shakllanadi.

Kuzatuv turlari:

- ***Tevarak - atrofni kuzatish*** (jonsiz narsalar: toshlar, suv, quyosh, bulutlar...). Bolalarning hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilish bo'yicha yo'riqnomasiga e'tiborni qaratmoqchimiz. Masalan, uch yoshgacha bo'lgan bolalar bilan, osmonni kuzatish mumkin emas, chunki bu yoshdagi bolalarda hali muvo-zanat hissi shakllanmagan.
- ***Jonli tabiatni kuzatish*** (gullar, daraxtlar, butalar, hasharotlar, qushlar, hayvonlar).
- ***Avtotransportni kuzatish.*** Kichik va o'rta guruhlarda bolalar harakatlanayotgan transport vositalarini tomosha qilishadi. Katta va tayyorlov guruhlarida bolalar transportni kuzatish uchun sayrga chiqariladi (MTT ma'muriyatining ruxsati bilan). Kuzatuvning ushbu

turida bolalarni yo'l harakati qoidalarini va ko'cha odobi bilan tanishtirish uchun mukammal ish olibborish kerakligini esdan chiqarmaslik kerak.

- **Kattalar mehnatini kuzatish.** Kichik va o'rta guruhdagi bolalar maktab-gacha ta'lim tashkilotida faoliyat ko'rsatayotgan kattalar mehnatini kuzatadi. Avval ular kattalarning mehnat faoliyati va bu faoliyat natijasini kuzatadilar. Keyin kattalar o'z ish joyida qanday mehnat qilishga harakat qilishini kuzatadilar. O'rta guruhning oxiridan boshlab bolalar ekskursiya- larga chiqishadi (MTT ma'muriyatining ruxsati bilan).

Kuzatish o'rniga tadqiqot tadbirlarini rejalashtirish mumkin. Chunki bu holda bola ham kuzatadi, ham o'zaro aloqa qiladi ham xulosa chiqaradi. Tajribalarturli xil materiallar yordamida yil fasllari hisobga olinib amalga oshiriladi: qishda qor, muz bilan tajriba o'tkazish mumkin; yozda quyoshda qizigan toshlar bilan suvning qanday bug'lanishini, yupqa barg, o't, nam matoning tez qurib ketishini kuzatish misolida bolalarni harorat qancha yuqori bo'lsa, namlik tezroq bug'lanadi, degan xulosa chiqarishiga yordam berish va hokazo. Faqat bolalarning hayoti va sog'lig'i xavf-sizligini ta'minlashga e'tibor qaratish kerak.

□ **BOLALARNING MEHNAT FAOLIYATI.** Mehnat faoliyatining hajmi va mazmunini rejalashtirishda, pedagog, bolalarga tabiatda ba'zi amaliy ko'nikmalarni o'rgatish bilan birga, ularning o'simlik, hayvonlarga g'amxo'rlik qilish qoidalarini bilan tanishishini ta'minlashi kerak, bolalarni ushbu faoliyatda tashkil etish usullari, ishlarning ketma-ketligi, bajarilgan ishdan qoniqish hissinin rivojlantirishga yordam beradigan texnikalar haqida o'ylashi kerak. Mehnat faoliyatini tashkil etish shakllari frontal yoki kichik guruhda bo'lishi mumkin.

□ **HARAKATLI O'YINLAR.** Sayr davomida harakatli o'yinlar muhim o'ringa ega bo'lib, unda guruhning barcha bolalari ishtirok etadilar. Shu maqsadda pedagog bolalarning o'yinlarga bo'lgan qiziqishini uyg'otadi, uni maftunkor qiladi. O'yinda bolalarning bema'lol faol qatnashishi ularda quvnoq kayfiyatni oshiradi va uning pedagogik samarasini ta'minlaydi. Harakatli o'yinlar sonini bitta yoki ikkita rejalashtirish kerak (biri harakatli, ikkinchisi kam harakatli). Agar bolalarda boshqa harakatli o'yinlarni o'ynash istagi bo'lsa, ularni ham o'ynash mumkin, ammo faqat ikkitasi rejalashtiriladi.

Harakatli o'yinlarni tanlashda asosiy harakatlar turiga e'tibor berish kerak. Issiq mavsumda uloqtirish, emaklash, yuqoriga chiqish kabi harakatli o'yinlar berilishi kerak. Sovuq havoda – yugurish, sakrash bilan bog'liq o'yinlar. Pedagog o'yinnitashkillashtirish va o'tkazishda nafaqat rahbarlik qiladi, balki o'yinda eng mas'uliyatli rolni bajaradi. Bitta o'yinning davomiyligi 7-15 daqiqa (bolalarning yoshiga va ob-havo sharoitlariga qarab). Guruhning barcha tarbiyalanuvchilari harakatli o'yinlarda qatnashishi juda muhimdir. Buning uchun faqat bolalarga tanish bo'lgan o'yinlar o'ynash rejalashtiriladi. Bolalar jismoniy tarbiya mashg'ulotlarida yangi o'yinlar bilan tanishadilar.

Sayrda harakatni rivojlantirish o'yinlar va jismoniy mashqlarni takomillashtirish, bolalarning harakat faolligini oshirishga hissa qo'shishi kerak. SHu bilan birga, o'yinlar va mashqlar uchun to'g'ri vaqtni tanlash muhim (bu individual va kichik guruhlar uchun ham bo'lishi mumkin).

□ **BOLALARNING MUSTAQIL FAOLIYATI** ko'chma material, o'yinchoqlar bilan. Bu vaqt bolalarni o'zini namoyon qilish vaqti. Bolalarda o'z-o'zidan syujetli o'yinlarni o'ynash istagi paydo bo'ladi, kimdir yakkalanib o'tiradi, ko'proq faol bolalar harakatli o'yinlarda va sport va musobaqalarda o'z faoliyatini davom ettiradilar. Bu bola tanasining tabiiy faol dam olishi, psixologik yengillikning turidir. SHu sababli, bolalarning mustaqil faoliyati vaqti hisobiga, tinch o'yinlar, harakatli o'yin faoliyatlarini amalga oshirishga yo'l qo'ymaslik kerak. Rejada bolalarning mustaqil faoliyati aks ettiriladi, ammo tarbiyachi tomonidan yoritilmaydi, chunki bu vaqtda bolalar mustaqil faoliyatini o'zi tanlaydi.

Pedagog bolalar uchun faol, mazmunli, xilma-xil va qiziqarli faoliyatlarni ta'minlashiga alohida e'tibor berish kerak: o'yinlar, mehnat, kuzatuvlar, ular davomida bolalar jamoasi shakllantiriladi, ijobiy xulq-atvor ko'nikmalari shakllanadi va tarbiyalanadi, bolalarning atrofdagi tabiat va jamoat hayoti haqidagi bilimlari to'planadi. **Kechki sayrning mazmuni** bolalarning avvalgi barcha faoliyatlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi va ertalabki sayr bilan mos keladi. U ko'proq ixtiyoriy va erkin bo'ladi. Bolalarni kechki sayrga olib chiqib, pedagog kuzatuvlar, o'yinlar, mehnat, jismoniy mashqlar va harakatli o'yinlarni tashkil qiladi. Ammo, shuni yodda tutish kerakki, kechqurun bolalarning asab tizimini hayajonlantiradigan o'ta harakatli o'yinlarni o'ynamaslik kerak. Ushbu davrda bolalarning turli xil o'yin faoliyati asosiy o'rinni egallaydi. SHuning uchun u rejada yoritilmaydi. Kunning ikkinchi yarmini tashkil etish va rejalashtirish

Maqsad: Ertangi kun bola MTTga xursand bo'lib kelishlari uchun yaxshi kayfiyatni yaratish. Kunning ikkinchi yarmi ko'proq ixtiyoriy tarzda o'tkaziladi, bolalar yanada erkin bo'lishadi, ammo pedagog ular faoliyatini tashkil qilishni davom ettiradi.

Ushbu davrda quyidagilar rejalashtiriladi:

Kunning birinchi yarmida markazlarda tashkil etilgan **ta'limiy o'yin faoliyatlari**, va ba'zan pedagog shunchaki biror narsaga vaqt topolmagan bo'lsa, kunning ikkinchi yarmida davom ettiradi. Ba'zan bolalar, ertalabki ta'limiy faoliyatlarini (rasm, qurish-yasash) tugatmasdan, kechki soatlarda o'z ishlarini tugatishadi, ba'zan she'rni takrorlash kerak bo'ladi, ba'zan esa u ertalabki qilgan origami o'yinchog'ini takrorlashni xohlaydi. Tashkillashti

rilgan ta'lim faoliyati kechqurun davom etsa ham, ertalabki rejalashtirilgan bo'lganligi sababli u yana rejalashtirilmaydi.

1. **O'yinlarning barcha turlari** — stol ustida o'ynaladigan, syujetli-rolli sahnalashtirilgan o'yinlar, qurish-yasash, didaktik, tarbiyaviy o'yinlar. Bola-larning istak va ehtiyojlari hisobga olinadi.
2. Pedagog tomonidan o'tkaziladigan **o'yin-kulgi, bayram tadbirlari va kutilmagan syurprizlar** haftada bir marotaba rejalashtiriladi. SHuningdek, teatrning turli xil turlari, bolalar o'zlarining sevimli she'rlari, qo'shiqlari va raqslarini ijro etadigan mini-kontsertlar, yangi o'yinchoqlar bilan tanishtiradigan o'yinlar rejalashtiriladi.
3. **Mehnat** ("Guruhni ertangi kunga tayyorlaymiz" (o'yinchoqlar joylashtirish, gul-larni sug'orish va hokazo), "Kitoblarni ta'mirlash", "Fan va tabiat" markazi-da va boshqalar). Bolalarga har doim mehnatning ahamiyati tushuntirilishi, ular har tomonlama rag'batlantirilishlari kerak. SHuning uchun, ishni rejalashtirishda bolalar nima qilishlarini aniq belgilash kerak.
4. **Faoliyatning barcha turlari bo'yicha yakka ishlash.** Bolalar bilan yakka ishlashni rejalashtirayotganda pedagog faoliyat turini, qaysi tarbiyalanuvchi bilan ishlashni va qaysi ish bilan shug'ullanishni ko'rsatadi.
5. **Bolalarning mustaqil ijodiy faoliyati** – ixtiyoriy o'yinlar yozilmaydi, chunki bu harakat bolalarning xohishiga ko'ra amalga oshiriladi.
6. **Badiiy adabiyot.** Faoliyat turi (*o'qish, hikoya qilish, takrorlash, suhbat, yod-lash*) asar nomi va muallifi ko'rsatiladi.
7. **Ota-onalar bilan suhbat** – mavzu va ota-onalar ko'rsatiladi (*masalan, Alisherning onasi bilan suhbat*).

SHuni ta'kidlash kerakki, *kunning ikkinchi yarmini juda ko'p faoliyatlar bilan to'ldirmaslik kerak*, chunki bu bolalarning erkin va ijodiy dam olish vaqti.

Bolalarni kuzatish – maktabgacha yoshdagibolalarning ta'lim-tarbiya faoliyatini rejalashtirish manbalaridan biri

Bugungi kunda hayotni yanada kengroq yoritish, har bir bola kattalarning e'tiborida bo'lib uning maktabgacha ta'lim tashkiloti sharoitida barkamol rivojlanishi uchun barcha sharoitlarni yaratib berish muhim vazifadir. Pedagog faqat bola pedagogi- kasi va psixologiyasi bo'yicha bilimlarga, faqat bola rivojlanish ko'rsatkichlari to'g'risida ma'lum miqdordagi bilimlarga ega bo'lishi kerak emas. Axir, har bir bola yagona va har bir kichkintoyga bo'lgan munosabat boshqacha bo'ladi.

SHu sababli, pedagog bolalarni kuzatib borishi va har bir bola to'g'risidagi

ma'lu- motni tahlil qilishi, zarur bo'lsa, uni yo'naltirishi, qo'llab-quvvatlashi kerak.

Kuzatuvlar pedagogga bola to'g'risida ancha ma'lumot olishga yordam beradi, ya'ni, boladan nimani kutish, undan nimani talab qilish, bola bilan muloqotda nimani o'zgartirish kerakligi va unga qanday maqsadlar qo'yish kerakligini. Kuzatish diqqat maqsadli, mazmunli va tizimli bo'lishi kerak va pedagog ishida o'z-o'zidan va epi- zodik lahzali bo'lmasligi kerak. Pedagogning vazifasi har bir bolani va butun

guruhni kuzatib borishdir. Tarbiyalanuvchilar haqida aniq tasavvurga ega bo'lgan holda, u har biri bilan yakka ishlash rejasini tuzishi va keyingi kuzatuvlar jarayo-nida uning samaradorligini kuzatishi mumkin.

Kuzatuvlarning maqsadi quyidagilar bo'lishi mumkin: har bir bolaning qiziqishlarini bilish; har bir bolaning afzalliklari va idrok uslubini bi- lish; har bir bolaning rivojlanish darajasini bilish, bolaning o'zini qanday his qilishini tushunish. Masalan, Yu.Kamilani rivojlanish dinamikasini baholash uchun pedagog bolaning tashabbusi va mustaqilligining namoyon bo'lishini kuza- tishni rejalashtirmoqda. Kuzatuv jarayonida pedagog bolaning faoliyatni tanla- shi, birgalikdagi faoliyatda qatnashishi, tengdoshlar bilan muzokara olib borish ko'nikmalariga e'tibor beradi. Yu.Kamila o'z rejasini amalga oshira oladimi va o'z faoliyati natijasini ko'radimi? Bolalarni kuzatgandan so'ng, pedagog Yu. Kamila va umumiy guruh uchun tegishli ta'lim vazifalarni aniqlaydi.

Kuzatuvlar hamma joyda amalga oshiriladi: ochiq maydonchalarda, guruhda va ovqatlanish jarayonida, sayr paytida, o'yinlarda. Kuzatuvlar diqqat bilan va ba- tafsil bajarilishi kerak. Yosh bolalar ko'pincha nima qilayotganlarini yoki o'z harakatlarida nimani ifoda etayotganlarini so'z bilan aytolmaydilar. Nimadan- dir xafa bo'lganini narsani otish bilan ko'rsatishi mumkin. Bolalarning xatti- harakatlarini kuzatish shaxsga yo'naltirilgan pedagogikaning muhim vositasidir. Ular aniq, ob'ektiv salbiy fikrlardan xoli bo'lishi kerak. Kuzatuvlar — bu ta'lim samaradorligini rejalashtirish va baholash uchun pedagog individual bola va bir guruh bolalar to'g'risida ma'lumot olish usulidir. Bolalarni kuzatish jarayonining batafsil tavsifi “*O'yin orqali o'rganish. Kuzatish va baholash*” qo'llanmasida kel- tirilgan.

3.6. Bolalar bilan yakka ishlashni tashkil etishva rejalashtirish

Yuqorida aytib o'tganimizdek, har bir bola o'ziga xosdir. Unda o'ziga xos asab tizimi va psixofizik rivojlanish xususiyatlari mavjud. Bolaning individual xususiyatla- ri ko'nikmalarni egallashga va atrofdagilarga bo'lgan munosabatiga ta'sir qiladi. Kundalik hayotda bolani kuzatish, uning xatti-harakati va faoliyatini tahlil qilish, ota-onalar bilan suhbat pedagogga vazifalar, usullar, yakka ishlash vazifalari, usullari va mazmunini rejalashtirishga imkon beradi.

MTTda tarbiyalanuvchi bilan yakka ishlash bu uning shaxsiyatining xususiyatlarini maksimal darajada hisobga olgan holda tarbiyalanuvchining ongi, his-tuygʻulari va xatti-harakatlariga maqsadli psixologik-pedagogik taʼsir qilish tizimidir.

Taʼlim faoliyatiga individual yondoshish:

- har bir bolani har kungi diqqat-eʼtibor, maqsadli oʻzaro taʼsiri bilan qamrab olish;
- har birining individual xususiyatlarini har tomonlama oʻrganish va bilish, ushbu bilimlardan taʼlim jarayonini rejalashtirishda foydalanish;
- vaziyatni, individual xususiyatlarni shakllantirish va rivojlantirishni (tarbiya va qayta tarbiya) hisobga olgan holda bolalar bilan oʻzaro munosabatning pedagogik shakl, usullar, vosita va texnikalardan foydalanish;
- bolalarga taʼlim-tarbiya berishda atrof-muhit, pedagogik vaziyatlarni mohirlik bilan yaratish;
- bola-pedagog munosabatlarni oʻz vaqtida tartibga solish, ular bilan ishlashda maqsadli ravishda muvaffaqiyatga erishish.

Yakka ishlashning maqsadi – uning shaxsini har tomonlama rivojlantirish jarayonida tarbiyalanuvchining imkoniyatlarini eng yuqori darajada amalga oshirishni taʼminlaydigan sharoitlarni yaratishdir.

Maktabgacha taʼlim tashkilotida tarbiyalanuvchi bilan yakka ishlarni tashkil etish bir qator tadbirlarni oʻz ichiga oladi:

- ushbu ishning maqsad va vazifalarini belgilash; - barcha tarbiyalanuvchindoimiy eʼtibor bilan qamrab olish;
- yakka ishlashni puxta rejalashtirish;
- uning natijalarini chuqur tahlil va doimiy nazorat qilish.

Bolalar bilan yakka tartibda ish olib borishda pedagoglar quyidagi tamoy-illarga amal qiladilar:

- bola shaxsini hurmat qilish;
- bolani xarakterini, qobiliyat va fazilatlarini aniqlash uchun uni barcha faoliyat turlariga jalb qilish;
- tanlangan faoliyat davomida tarbiyalanuvchiga nisbatan talablarni doimiy murakkablashishi va yoʻnalishiga boʻlgan talabini ortishi;
- psixologik zamin yaratish va oʻz-oʻzini oʻqitish, oʻrganishni ragʻbatlantirishda taʼlim-tarbiya dasturini amalga oshirishning eng samarali vositasi.

Bola bilan yakka tartibda ishlashni rejalashtirishda pedagog bolaningaqliy va individual xususiyatlarini hisobga olishi kerak:

KICHIK YoSHDA, yakka ishlashni kun davomida rejalashtirish kerakligini yodda tutish kerak. O'zlashtira olmagan bolalar bilan yakka ishlashni asosan o'yin shaklida tashkil etish tavsiya etiladi.

- **Kunning birinchi yarmida** pedagog nutqdagi kamchiligini to'g'irlashi ke- rak bo'lgan bolalar bilan yoki har qanday harakatdan orqada qoladigan bo- lalar bilan maxsus o'yinlar va mashqlarni tashkil qiladi. U faol bo'lmagan va ortda qolayotgan bolalar bilan shug'ullanadi, ularga kattalar va tengdosh- lari bilan muloqot qilishni talab qiladigan turli topshiriqlarni beradi. Kamroq qiziquvchan bolalarga qiziqarli kuzatuvlar topshiriladi (masalan, maydonchaga uchib kelgan qushlar, bahor osmonining go'zalligidan zavqlanish va boshqalar).
- **Kunning ikkinchi yarmida** pedagog bolalar bilan rasm chizish, kesish, qurish-yasash, nutq nuqsonlarini tuzatish bo'yicha yakka tartibda ish olib boradi.
- **Sayr vaqtida** pedagog bolalar bilan individual ish olib boradi: kimdir uchun u to'p bilan o'yinni (nishonga otish), boshqalar uchun muvozanatni saqlashga jismoniy mashqlar (to'nkadan sakrash, daraxtlar orasida yurish va tepalik- dan yugurish mashqlarini) tashkil qiladi.
Sayr paytida bolaning nutqini rivojlantirish bo'yicha ishlar olib bori- ladi: masal yoki kichik she'rni yodlash, talaffuz qilish qiyin bo'lgan tovushni tuzatish va hokazo. Pedagog bolalar bilan musiqa mashg'ulotida o'rgangan qo'shiqning so'zlari va musiqasini yodga olishi mumkin.
- **Ishni tashkil etish shakli individuallikdir**, ammo ba'zi hollarda ishni kichik guruhlarda tashkil etish orqali bajarish mumkin. Sayr paytida yakka ishlashni amalga oshirishda mavsumiylik va ob-havo sharoitini hisobga olish kerak.
- Kunning barcha jarayonlarida **bolalar bilan yakka tartibda ishlash reja- lashtiriladi** (madaniy va gigienik ko'nikmalarni rivojlantirish, nutqni, mustaqil harakatlarni rivojlantirish va boshqalar) va pedagog kun davomi- da, kun tartibining barcha daqiqalarida, har qanday faoliyatda olib boradi..

KATTA YoSHDAGI BOLALARDA ertalabki pedagogik ishning asosiy vazifasi bolalarni tashkilotning umumiy hayot tarziga kiritishdir. Ertalabki qabul - bu pe- dagog uchun har bir bola bilan muloqot qilish uchun eng qulay vaqt. Ushbu soatlarda turli faoliyatlarda bolalar bilan yakka ishlash muvaffaqiyatli amalga oshiriladi.

Bu quyidagi vazifalar:

- *bolalarni to‘g‘ri talaffuz qilishga o‘rgatish va o‘qitish;*
- *nutqni rivojlantirish va to‘g‘ri ifodali gapirishni o‘rgatish;*
- *jismoniy tarbiya (harakat faoliyatini rag‘batlantirish) va boshqalar.*

Bolalar bilan yakka ishlarni rejalashtirayotganda, pedagog shug‘ullanadigan bola- larning ismlarini va faoliyat turini aniq ko‘rsatib beradi.

Har bir bola tomonidan ta‘lim-tarbiya faoliyati jarayonida va kundalik hayotda ularga individual yondoshish sharti bilan dasturiy materiallarni o‘zlashtirishini ta‘minlash mumkin. Bolaning bilish jarayoniga munosabati va uning ishdagi faolli- gi darajasini aniqlash juda muhimdir. Faol bolalarda faoliyatga qiziqish, tashab- buskorlikni, ularning qobiliyatlarini rivojlantirish kerak. Ularning rivojlanish darajasini inobatga olgan holda, ularga qo‘shimcha vazifalarni berish, alohida mu-rakkab bo‘lgan savollarni tuzish kerak.

Oson xayajonlanadigan, diqqati tarqoq bolalardan pedagogning ko‘rsatmalarini takrorlashni va tushuntirishdan oldin ularning e‘tiborini jamlashni so‘rash mum- kin, ular bilan shaxsan muloqot qilish kerak: “Ilhom, Vitya, diqqat bilan tinglang, keyin aytilganlarni takrorlang.” Bu juda sodda va ayni paytda samarali usul, chun- ki u bolalarning e‘tiborini pedagogning ko‘rsatmalariga qaratishga yordam beradi va shuning uchun ularni eslab qolishga yordam beradi, shoshilinch va o‘ylamasdan ja- vob berishni oldini oladi.

Individual ishlar bolalarning kichik guruh yoki alohida bola bilan amalga oshiri- lishi mumkin. Bolalar ijodiy faoliyatiga qiziqishni saqlab qolish uchun yakka ishlash nafaqat o‘zlashtirmagan bolalar bilan, balki qolganlari bilan ham amalga oshiri- ladi. Bundan tashqari, yakka ishlash bolalarga ba‘zi norma, qoidalar va boshqalar bilan tanishtirganda nafaqat ta‘limiy, rivojlantiruvchi ahamiyatiga ega, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega bo‘lishi mumkin. To‘g‘ri tashkil etilgan individual ish bolalarga dastur materialini to‘liq o‘zlashtirishga imkon beradi va xulq-atvoriga katta ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Yakka ishlashni rejalashtirishda quyidagilarni esda tutish kerak.

Yakka ishlashni rejalashtirishning asosi pedagogning “bolaning rivojlanish xarita-sini” to‘ldirish uchun rivojlanish sohalari bo‘yicha olib borgan kuzatuvlari natija- lari bo‘lishi kerak. Agar ta‘lim sohasidagi ma’lum bir kutilayotgan natija (indi- kator) bola tomonidan “bajarilmagan” bo‘lsa, u holda pedagog buni hisobga oladi. "Bolani rivojlantirish xaritasi" ning “izoh” ustuniga yozuv kiritadi va kelgusida- gi bolalar bilan olib boriladigan vazifa va rejalarni “Pedagoglarning ish daf- tarida” belgilaydi. Masalan, 4 yosh 6 oylik bola “qog‘ozni qaychi bilan aniq belgi- langan chiziq bo‘yicha kesish” indikatori (kutilayotgan natija) bo‘yicha ko‘nikmaga ega bo‘lishi kerak. SHahnoza qaychi bilan qanday ishlashni hali ham bilmaydi va bir varaqni to‘g‘ri kesa olmaydi. Demak, pedagog SHahnoza bilan qaychi va qog‘oz bilan ish- lash ko‘nikmalarini shakllantirish bo‘yicha ishlarni rejalashtirishi kerak.

Rejalashtirilgandan tashqari har kuni jarayonini bajarish paytida yuzaga keladigan rejadani tashqari yakka ishlash olib boriladi.

Yakka ishlash uchun alohida mavzular, mashqlar yoki o'yinlar mavjud emas. Pedagog ish-lash kerak deb hisoblagan turli xil ta'lim sohasidagi materiallarni oladi.

- **Ertalabki davrda** atrof-muhit bilan tanishtirish tavsiya etiladi: eko- logik ta'lim, axloqiy mavzular va xavfsizlik, uyda va ko'chada o'zini tutish qoidalari qoidalari va boshqalar bilan tanishish.
- Boshlang'ich matematik tasavvurlarni shakllantirish, nutq madaniyatini shakllantirish va so'z boyligini oshirish, harakatlar, musiqali rivojlantirish bo'yicha yakka ishlash sayrga, **kunning ikkinchi yarmiga** rejalashtiriladi.
- Tasviriy san'at mahorati va qurish-yasash ko'nikmalarini rivojlantirish **ham ertalab, ham kechqurun** amalga oshirilishi mumkin.

Kun tartibiga muvofiq kun davomida yakka ishlashning tsikllari:

- ertalabki qabul davrida ota-onalar bilan farzandlarining sog'lig'i to'g'risida, uning xatti-harakatlarida ularni bezovta qiladigan narsalar to'g'risida qisqa suhbatlar o'tkazish;
- xotirjam va quvonchli muhitni yaratish va uni saqlash, har bir bolaga uni qiziqqan ish bilan shug'ullanish imkoniyatini berish (o'ynash, kitob ko'rish, rasm chizish);
- uyatchang va qo'rqqan bolalarga alohida e'tibor berish. Ularni albatta qo'llab yuborish kerak, ular chindan ham bunga muhtoj. Agar bola boshqa bola-lar bilan o'ynashni xohlamasa, unga kuzatuvchi rolini taklif qilish mumkin: "Qarab tur, hech kim bir-birini xafa qilmasin". Agar uyatchan bola vazifani boshqalarga qaraganda yaxshiroq bajarayotgani aniqlansa, bundan foydalalanib, unga boshqa bolalarga o'rgatishni taklif qilish kerak. Uyatchan bolani rag'batlantirish va maqtash juda muhim, uning barcha yutuqlarini ta'kidlash kerak. Ertaklarni o'qiyotganda, uyatchang bolaga savollar bilan ko'proq murojaat qilish kerak, albatta uning javobini kutish kerak. Agar u xohlamasa, bolani boshqa bolalar bilan muloqot qilishga majbur qilish mumkin emas. Agar tengdoshlar uyatchan bolani e'tiborsiz qoldirsa yoki xafa qilsa, pedagog uni tuzatish va yo'naltirish uchun o'yinga qo'shilishi kerak;
- haddan tashqari hayajonlanadigan bolalarni ularni tinchlantirishga, hayajonni yengishga yordam beradigan faoliyatlarga jalb qilish kerak. Masalan, eng kichkina bolalar uchun mos bo'lgan Montessori mashqlari: suv bilan o'ynash va turli xil idishlarga quyish, donni sochish terapevtik ta'sirga ega. Uzoq vaqt davomida juda faol bolalarni ham

tinchlantiruvchi narsa buloy ishi, rasm chizish, lego va konstruktor bilan ishlash;

- *ovqatlanish paytida madaniy va gigienik ko'nikmalarni shakllantirish (hali madaniy ovqatlanishning zarur ko'nikmalariga ega bo'lmagan bolalar- ga yordam ko'rsatiladi). Ishtahasi yaxshi bo'lmagan bolalarga e'tibor berish. Bolalarning to'g'ri o'tirishiga, shuningdek, stolda dasturxon odobi qoidalariga rioya qilishlarini kuzatib borish;*
- *ta'lim faoliyatni amalga oshirishda birinchi navbatda hamma bolalar ishlashi qulay ekanligiga, hamma pedagogni yaxshi ko'rishi va eshita olishi- ga zarur e'tibor berish kerak, Ularning bukilmasdan, stolga ko'p engashmas-dan o'tirishlarini kuzatish kerak;*
- *bolalarni sayrga tayyorlashda tez-tez kasallanadigan va zaif bolalarni yaxshi kiyinganliklariga va shamollamasliklariga alohida e'tibor berish kerak. Tez va aniq ketma-ketlikda kiyinish ko'nikmalarini rivojlantirish.*
- **Sayrda** umumiy faoliyat bilan bir qatorda har xil maqsadlardagi yakka ishlar amalga oshiriladi:
 - ◇ *uyatchanlikni yengish;*
 - ◇ *kuzatishni rivojlantirish;*
 - ◇ *mehnatsevarlik, mehnat ko'nikmalarini rivojlantirish;*
 - ◇ *nutqni rivojlantirish;*
 - ◇ *sport elementlarini rivojlantirish;*
 - ◇ *matematika, atrof olamga qiziqadigan bolalarga e'tibor qaratish.**Ular o'ylab topgan vazifalar, hikoyalar, topishmoqlarni tinglash.*
- **Kun davomida** navbatchilik ishini kuzatish va nazorat qilish. Bolalarning bir-birlariga o'zaro ijobiy ta'sirini hisobga olgan holda, shaxsiy xususiyatlarga muvofiq navbatchi juftliklarni tanlash.
- **Uxlashga tayyorgarlik ko'rayotganda** bolalarning birontasi ham hayajon- lanmasligiga ishonch hosil qilish.
- **Kechqurun, ota-onalar bolalarni olishga kelishganda,** ular bilan muloqotga ko'proq vaqt ajratib, savollariga javob berish, tegishli adabiyotlarni tavsiya etish, bolaning farovonligi, xulq-atvori va muvaffaqiyatlari haqida ko'proq gapirish mumkin.

4- mavzu: Makiabgacha ta'lim tashkilollarida ta'lim-tarbiya jarayonni tashkil etishda rivojlantiruvchi predmetli muhitning ahamiyati

Reja:

1.Maktabgacha ta'limda rivojlantiruvchi predmetli muhit tushunchasi

2.Rivojlantirish markazlarini yaratish

3.MTT sharoitlarida predmetli-fazoviy rivojlantiruvchi muhitni tashkil etish

Rivojlantirish markazlari ta'limiy, rivojlantiruvchi, tarbiyaviy, rag'batlantiruvchi va kommunikativ funksiyalarni bajarishi lozim.

Rivojlantirish markazlarining mazmuni madaniy-tarixiy qadriyatlarga, milliy an'analarga, tabiat va iqlim bilan belgilanadigan xususiyatlarga mos kelishi kerak. Rivojlantirish markazlarining mazmuni atrof-muhit haqidagi dastlabki g'oyalarning asoslarini yaratishi, bolaning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuviga yordam berishi lozim.

Makondan egiluvchan va variativ foydalanish talab qilinadi. Rivojlantirish markazlari bolaning ehtiyojlari va manfaatlariga xizmat qilishi kerak.

Rivojlantirish markazlarini tashkil etishda bolalarning yosh xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish.

Oy va hafta mavzusiga qarab rivojlantirish markazlarida materiallar o'zgaradi.

Rivojlantirish markazlari shunday tashkil etilganki, bu yerda har bir bola sevgan narsasini bajarish imkoniga ega. Markazlarda jihozlarni joylashtirish bolalarning umumiy qiziqishlariga ko'ra kichik guruhlariga bo'linib olishiga imkon beradi (qurilish, chizish, qo'l mehnati, teatr va o'yin faoliyati, tajribasinov va h.k.). Majburiy jihozlarga bilish faoliyatini faollashtiruvchi materiallar kiradi: o'quv o'yinlari, texnik qurilmalar, o'yinchoqlar va boshq.

Ko'rgazmali qurollar va o'yinchoqlar bolalarga erkin harakatlanishga xalaqit bermaydigan qilib joylashtiriladi.

Bola atrofida maxsus rivojlantiruvchi muhit yaratiladi, unda u yashaydi va mustaqil o'rganadi.

Bolalarning erkin faoliyati ularni mustaqil izlanishga, tadqiqot jarayoniga qo'shilishga, pedagogdan tayyor bilimlarni olmaslikka yordam beradi. Bu ularga qiziquvchanlik, tashabbuskorlik, mustaqillik, o'zlarini ijodiy namoyon etish qobiliyati kabi fazilatlarni rivojlantirishga imkon beradi.

Pedagogning haftalik rejasi rivojlanishning barcha yo'nalishlari bo'yicha maqsadlarni belgilash, tegishli markazlarni tayyorlash va hafta mavzusi bo'yicha mashg'ulotlarni taqsimlashga qaratilgan. Hafta mavzusi barcha erkin faoliyat markazlaridan o'tishi kerak. Haftalik rejaga guruhda ham, sayrda ham didaktik o'yinlar, harakatli o'yinlar kiradi.

Maslahat:

MTT pedagogi rivojlantirish markazlarini tashkil etishda asosiy vazifa bolalarda ijobiy kayfiyatni shakllantirish, oqilonaharakat rejimini tashkil etish,

bolalar charchog'ini turli aktiv faoliyat va dam olish bilan bartaraf etish ekanligini yodda saqlashilozim.

Rivojlantirish markazlari uchun o'yinchoqlar, o'yin materiallari va uskunalar tanlash uchun asosiy mezonlar

Rivojlantirish markazlari uchun tavsiya etiladigan o'yinchoqlarga qo'yiladiganmajburiy talab – quyidagilarga yo'l qo'ymaslik:

bolani nizoli vaziyatlar yaratishga undash;

o'yinchoqlar va o'yindagi qahramonlarga shafqatsizlikni uyg'otish (odamlar, hayvonlarga);

axloqsizlik va zo'ravonlik bilan bog'liq o'yin syujetlarini qo'llash;

bolalar yoshidan chetga chiqadigan jinsiy masalalarga qiziqish uyg'otish.

Quyidagi sifatlariga ega bo'lgan o'yinchoqlar alohida pedagogik qimmatga ega:

dizayn, yuqori badiiy-estetik daraja;

ko'p variativlik;

umumiylik;

ochiqlik (yangi vazifalarni o'ylab topish imkoniyati);

ko'p funktsionallik (bolaning g'oyasi va o'yin syujetiga muvofiq keng qo'llashimkoniyati);

didaktik xususiyatlar;

murakkablik darajasiga ko'ra o'yinlarning xilma-xilligi;

bir guruh bolalar tomonidan o'yinchoqlar va o'yin materiallaridan foydalanish imkoniyati;

bolalar uyidan olib kelishi mumkin bo'lgan yoki tabiatda yig'ilgan turlimateriallarni qo'llash.

3.MTT sharoitlarida predmetli-fazoviy rivojlantiruvchi muhitni tashkil etish

Rivojlantiruvchi predmetli-fazoviy muhit "Ilk qadam" davlat ta'lim dasturi, maktabgacha yoshdagi bolalarni har bir yosh bosqichining xususiyatlariga mos ravish- da rivojlantirish uchun materiallar, jihozlar va inventarlarni amalga oshirish uchun MTT, guruh hamda MTT va mahalliy jamoatchilikka (mahallaga) yaqin bo'lgan hududning ta'limiy salohiyatidan maksimal darajada foydalanishni ta'min- laydi. barcha materiallar hamda bolalar rasmlari va yasagan buyumlari bolaning ko'z darajasida joylashtirilgan bo'lishi;

har bir bolada u o'z narsalari va buyumlarini qo'ya oladigan shaxsiy joyi bo'lishi kerak.

Maslaxat: *Pedagoglarga guruhda predmetli rivojlantirish muhitini tashkil etishda quyidagilarni inobatga olish lozim:*

rivojlantirish markazlari ajratilgan bo'lishi mumkin (javonlar, pol qoplamalari, qutilar, molbertlar, stollar va supachalardan makonni bo'lishda foydalanish mumkin), lekin shu bilan

birga guruhning 1/3 qismi o'yinlarni tashkil etish va ko'p sonli bolalar faoliyati uchun bo'sh qolishi darkor;

mebel va jihozlar bolalarning erkin va xavfsiz harakatlanishini ta'-minlaydigan yo'sinda joylashtiriladi;

"tinch" va "shovqin" markazlar bolalar bir-biriga xalaqit bermasligi uchun uzoqroq joylashtiriladi (shovqin darajasi harakatlanish istagiga, bezovtalik va bolalarning ijodiy qobiliyatiga ta'sir etadi); "xilvat" markaz/burchagining bezatilishi bolaning hordiq chiqarishi uchun zarur;

bolalarning kognitiv va nutqiy faoliyatini rag'batlantiradigan materiallar yetarli miqdorda barcha markazlarga kiritilgan;

markazlar bolalar faoliyatining individual turini ham, bolalarning kichik va katta guruh birlashmalarida ishlashini ham ko'zda tutadi;

markazlar bolalar va pedagogning mustaqil faoliyati uchun ham, ayrim turdagi frontal (hamma bir vaqtda bajaradigan) mashg'ulotlarni o'tkazish uchun ham mo'ljallangan;

o'qish, musiqa tinglash va dam olish uchun yumshoq o'tirish joylarini bo'lishini ko'zda tutish (yostiqlar, yumshoq kichkina stulchalar, bolalar o'rindiqlari va h.k.);

bolalar bir vaqtning o'zida o'tirishlari uchun xonada yetarlicha stol va stullar bo'lishi lozim (stol va stullar bolalarning yosh xususiyatlarini, aniqrog'i bo'yini hisobga olib guruhning turli joylariga qo'yib chiqilishi maqsadga muvofiq);

rivojlantirish markazlari pedagogga bir vaqtning o'zida aksariyat markazlarda nima bo'layotganini kuzatish imkoniyatini yaratgan holda tashkil etilishi lozim;

MTTda asosiy rivojlantirish markazlari va ularning resurs ta'minoti

Asosiy rivojlantirish markazlari (MTT imkoniyati yoki ehtiyojidan kelib chiqib, siz ko'proq markazlarni tashkil qilishingiz mumkin):

❑ ***Qurilish, yig'ish, matematika markazi.***

❑ ***Syujetli-rolli o'yin va dramalashtirish markazi.***

❑ ***Til va nutq markazi.***

❑ ***Fan va tabiat markazi.***

❑ ***San'at markazi.***

Rivojlantirish markazlari haftaning mavzusiga qarab o'yinlar, qo'llanmalar va atributlar bilan to'ldiriladi.

Qurilish, yig'ish, matematika markazi:

Maqsadlar:

chizma, rasmlar, o'z g'oyasi bo'yicha qurish; turli xil shakl va o'lchamdagi figura- larni nomlash, hisob-kitob va sonlarni bilish;

turli konstruksiyalardan maydoncha qurish; predmetlarni ma'lum xususiyatga ko'ra birlashtirish, fazoviy tasavvurlarni bilish; predmetlarning joyla- shish usulini ko'rish va fikrlash orqali tahlil qila olish, sanashni bilish, predmetlarni o'lcham bo'yicha taqqoslay olish;

barmoqlarni ishga solib qog'oz mahsulotlarini yaratish, ixtirochilikka, ijo- diy fikrlashga qodir, e'tiborni jamlay oladi, ma'lum rejaga asosan ish- laydi;

ishda qurilish va boshqa turdagi materiallardan foydalanish.

Resurs ta'minoti:

bolalarning yosh va rivojlanishiga mos ravishda hissiy idrokni rivojlanti- rish o'yinlari;

predmetlar miqdori va hisobi, o'lchami va shaklining elementar matematik tasavvurlarini shakllantirish, makon va vaqtda yo'naltirish o'yinlari;

sanoq va ko'rgazmali material: sanash uchun yassi predmetli tasvirlar; kichik o'yinchoqlar va predmetlar – matryoshkalar, qo'ziqorinlar, baliqlar va boshq.;

sanoq cho'plar; turli o'lchamdagi har xil rangdagi geometrik shakllar to'plami; sanash uchun tabiiy material; sonlar to'plami va h.k.;

matematik mazmundagi ko'ngilochar materiallar (vazifalar-hazillar, boshqotirmalar, rebuslar, o'xshashlik va farqlarni topish o'yinlari va h.k., matematik topishmoqlar, matematik sanoq she'rlar, bolalar yoshiga mos ke- ladigan matematik rivojlantiruvchi, mantiqiy o'yinlar (Nikitin o'yinlari, Montessori ramka-xatcho'plari, tangram, mo'g'ul o'yini, Kolumbning tuxumi, Vetnam o'yini, sehrli doira, pentamino, geokont, unikub, Denesh bloklari, Kyuizener tayoqchalari, Voskobovich o'yinlari va boshq.);

yordamchi anjomlar: lupa, qum soati, magnit, o'lchov qoshiqlari, turli o'lchamdagi rezina grushalar.

Syujetli-rolli o'yin va dramalashtirish markazi:

Maqsadlar:

ertaklardan parchalarni dramalashtirish. Ertak qahramonlarining xarakte- rini tushunish, kompozitsiya xususiyatlarini sezish;

bor bilimlar asosida syujetli-rolli o'yinlarni tashkil etish, birgalikda qaror qabul qilish;

asar nomi va mazmunini bilish, asar mazmuni va sarlavhasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqni tushunish;

birgalikda o'ynash, ma'lum bir rolni bajarish.

Resurs ta'minoti:

syujetli-rolli o'yinlarni tashkil etish va o'tkazish: "Oila", "SHifoxona", "Poliklinika", "O'zbekiston armiyasi", "Kosmik parvozlar", "Do'kon", "Go'zallik sa-loni", "Yo'l harakati qoidalari", "Maktab", "Bog'cha", "Kutubxona", "Atele", "Sartaroshxona", "Avtobus", "Taksi";

o'tish yo'li maketi, transport vositalari modellari (qutqaruv xizmatlari, maxsus transport, temiryo'l transporti), yo'l harakati qoidalari bo'yicha didaktik o'yinlar, yong'in xavfsizligi;

teatrning har xil turlari (barmoqli, soyaviy, ko'lqopli, bi-ba-bo, stol, marionetkalar, flanelegraf);

atributlar (sumkalar, bo'yinbog'lar, lentalar, munchoqlar va boshq.);

turli xil pardalar, flanelegraf, gilam;

kiyim xonasi;

ertaklarga illyustratsiyalar;

albomlar ("Aktyorlar, teatr va kino artistlar", "Barcha kasblar yaxshi, dindangga mosini tanla" va h.k.).

Til va nutq markazi:

Maqsadlar:

nutqda sifatlar, otlarning vositali kelishiklaridan foydalanishadi, tayanch so'zlar va rasmlar bo'yicha qisqa hikoyalar tuzish;

she'rni yoddan ifodali o'qish, she'r muallifini bilish;

rasm, shaxsiy tajribadan olingan hikoyalar asosida mustaqil ravishda tavsifiy hikoyalar tuzish;

yozuvlar, kitob nomlarini o'qish;

so'zlarni bo'g'inlarga bo'lish, bo'g'inlardan so'zlar yasash.

Resurs ta'minoti:

barmoqlarning mayda motorikasini rivojlantirish o'yinlari ("Sehrli tugunchalar", turli xil bog'ichlar, rang-barang pirildoqlar, plastilinli naqshlar va h.k.);

diafragma nafas o'yinlar; so'z boyligini boyitish uchun didaktik o'yinlar ("Kim, qaerda yashaydi", "Kim qanday qichqiradi" "Muloyim so'zni ayt", "So'z tanla", "Bitta va ko'p" va h.k.);

nutqni rivojlantirish uchun didaktik o'yinlar;

tematik albomlar (sabzavot, meva, mebel, idish-tovoq, kiyim-kechak, trans- port vositalari, uy va yovvoyi hayvonlar va boshq.);

artikulyatsiya apparatini rivojlantiruvchi albomlar (artikulyatsion profil, barcha tovushlar uchun artikulyatsiya qilingan fotosuratlar, hushtaksimona, shi- pillaydigan, sonor va boshqa tovushlarga predmetli rasmlar);

rasmlar (syujetli, hikoyalar tuzishga doir predmetli);

harflar kassasi (alifbo, gazlama to'plami);

bo'g'inlab o'qish uchun kitoblar;

kartoteka (she'rilar, quvnoq xalq qo'shiqlari, tez aytishlar va h.k.);

fonematik eshitishni rivojlantirish o'yinlari ("Qaysi so'z ortiqcha", "Eshit- sang, qarsak chal", "Deraza tashqarisida biz nimani eshityapmiz?" va h.k.);

bolalar badiiy adabiyoti;

albomlar (O'zbekiston va boshqa davlatlarning yozuvchilari va shoirlari su-ratlari);

entsiklopediyalar ("Kashfiyotlar tarixi", "Dunyo va inson", "Eramizdan avvalgi millionlab yillar", "Geografiya" va h.k.).

Fan va tabiat markazi

Maqsadlar:

suv, qor, qum, muzning fizik xususiyatlarini bilish, kognitiv muammolarni hal qilish va xulosa chiqarish;

tirik olamga insoniylik bilan muomala qilish, tabiatdagi xatti-harakat qoidalariga rioya qilish, kuzatilayotgan hodisalar haqida aytib berish;

vitaminlar va to'g'ri ovqatlanishning inson salomatligi uchun ahamiyati haqida bilish, salomatlikning to'g'ri ovqatlanishga bog'liqligi haqida fikrlar bo'lishi;

muammoli vaziyatlarni hal qilish, atrof-muhitni muhofaza qilish, o'simlik va hayvonlarga g'amxo'rlik qilish;

bolalar tajriba o'tkazadi, tajriba muammosini ajratib ko'rsatadi, mustaqil faoliyat uchun materiallar tanlaydi.

Resurs ta'minoti:

didaktik o'yinlar ("Qushlar", "Yovvoyi hayvonlar", "O'zbekiston daraxtlari" "Labirint so'qmoqlari", "Yer va quyosh tizimi", "Okean va qit'alar", "Kimning bolasi?", "Kimning uychasi" va h.k.);

taqdimot materiali ("Mamlakatimiz hududida yashovchi hayvonlar", "Afrika hayvonlari"...)

geografik xaritalar, globuslar (dunyoning siyosiy xaritasi, O'zbekiston xaritasi);

ekologiya mavzusiga bukletli papka;

maketlar (“Quyosh tizimi”, “Yulduzli osmon”, “G’or odamlari”, “Karvonsaroy”, “CHO’l” va h.k.);

tajriba o’tkazish bo’yicha albomlar (“Suv xususiyatlari”, “CHO’kadi-cho’kmaydi”, “Uy laboratoriyasi” va h.k.);

tadqiqotlar uchun uskunalar, materiallar (kolba, probirka, shtativ, menzur-ka, mikroskop, magnit, qum, loy, toshlar va h.k.);

albomlar (“Xona o’simliklarini parvarishlash qoidalari”, “Uy va yovvoyihayvonlar”, “Qushlar”, “Hasharotlar”, “Daraxtlar”, “Butalar”, “Gullar”);

kartoteka (xona o’simliklari, tajriba-sinovlar, ekologik rivojlantiruvchilarning yinlar, kuzatuvlar kartotekasi);

ob-havoni kuzatish taqvim.

San’at markazi:

Maqsadlar:

tasvirda rasm syujetini aks ettirish, tegishli rangni o’tkazish uchun qog’oz fo-nini va ranglar kombinatsiyasini tanlash, tasvirni butun varaqqa joylashti-rish;

ganchkorlikda predmetlarning xarakterli xususiyatlari ochib berish va qismlarning nisbiy o’lchamiga rioya qilish. Ular ganchkorlikning turli usulla- ridan foydalanib (yumalatish, yassilash, ezish), hayvon timsoli, mevalar sha- klini ifoda eta oladi;

odamlarni harakatta chizish; obraz yaratish, xususiyatlarni aks ettirish, tas- virni butun qog’oz varag’iga joylashtirish;

applikatsiyada turli fakturadagi qog’ozdan foydalanish, applikatsiyani qog’ozga chiroyli joylashtirish;

tasviriy san’at turlarini farqlash.

Resurs ta’minoti:

xalq o’yinchoqlari, naqshli yozuvlar (Xamro buvining o’yinchoqlari, o’zbek kera- mik o’yinchoqlar, Xoxloma, Gorodets yozuvlari);

rasmlarning reproduksiyalari (manzaralar, natyurmortlar, suratlar, grafi- ka);

haykalchalar (hayvonlar, qushlar, odamlar, daraxtlar, transport va boshq.);

trafaretlar;

raskraskalar;

didaktik o’yin;

albomlar (“Erkak obrazi”, “Ayol obrazi”, “Rassomlar – illyustratorlar” va h.k.).

Rivojlantirish markazlari turli nomlarga ega bo’lishiga va o’yin faoliyatining har xil turlarini o’z ichiga olishiga qaramasdan, ularning har biri bolaga ijtimoiy, hissiy va intellektual rivojlanish imkoniyatini beradi. Har bir rivojlantirish

markazi turli rag’batlantiruvchi materiallar, o’quv o’yinlari va didaktik material- lar bilan to’ldirilgan kichik ijodiy ustaxona hisoblanadi.

Rivojlantirish markazlarida hamma narsa to'liq mavjud. Barcha materiallar, qutilarda etiketlar bor. Rivojlantirish markazlari deyarli har kuni faoliyat yuri- tadi. Bolalar markazlar orasida erkin harakat qiladi. Markazlarning har birida o'tkaziladigan vaqt har bir bola uchun turli xil bo'lishi mumkin. Agar bolalar o'yin bilan shug'ullansalar, materiallardan ijodiy foydalanadilar va ma'lum bir fa- oliyatda ko'proq vaqt sarflab, bir markazdan ikkinchisiga kamroq harakat qiladilar.

Bolalarning hayot reglamentida bola qiziqishlarining xilma-xil va erkin ifoda- lanishi ko'zda tutilishi kerak. Bu nafaqat bayramlar, balki u boshqa narsalarni qilishga majbur emasligini bilib, sevimli ishini qila oladigan vaqt hamdir.

MTT guruhining predmetli-rivojlantiruvchi muhiti va hududida olib boril- gan bolalarning mustaqil o'yin faoliyati turlari:

maxsus ishlab chiqilgan yoki tanlangan materiallar va qo'llanmalar bilan bo- lalarning mustaqil individual faoliyati – bolaning “mustaqil o'rganishi”, “mustaqil ta'lim olishi” (materiallar va qo'llanmalar bilan bolalarning mumkin bo'lgan harakatlarini loyihalash);

qiziqish va qiziquvchanlik bildirish, kattalarga savollar berish, katta- larni faoliyatga jalb etish, predmetlar va materiallar bilan bolalar mustaqil tajriba o'tkazishi orqali bolalarning kognitiv tashabbuslari si- fatidagi mustaqil faoliyati – tajriba to'plash (bolalar tashabbuslarini loyihalashtirish);

bolalarning har xil faoliyat turlarida egallangan (orttirilgan) g'oyalaridan foydalanish bo'yicha mustaqil faoliyati va, eng avvalo, o'yinda — yangi maz- munga ko'chirish (bolalar faoliyatining shart-sharoitlari va mazmunini loyihalash).

SHunday qilib, rivojlantirish markazlarida o'yin va o'yin faoliyatini tashkil etish bolalarning yosh imkoniyatlari va qiziqishlarini hisobga olgan holda yaratiladi va bola kun davomida qiziqarli o'yin faoliyatini topa oladigan tarzda loyihalanadi. Didaktik materiallar, o'yinlar, qo'llanmalar va bolalar adabiyotlarini tanlashda bolalarning ko'p bosqichli rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari hisobga olina- di, bu esa har bir bolaning rivojlanishida ijobiy rivojlanish uchun zarur “tuza- tishlar” kiritishga yordam beradi.

Тарқатмалар

МАРКАЗЛАР ҲАҚИДА

"Қуриш яшаш, конструкциялаш + математика" маркази .

Марказда бола қуриш,-яшашни, математик билимларни ,мулокотга киришишни ўрганади. Шу билан бирга майда моторика ривожланади, бола доимий ҳаракатда бўлади, бир биридан ўрганади, ўргатади.

Ушбу марказни яхши ишлаши, болаларни ўзига жалб қилиши учун тарбиячи томонидан қуйдаги ишлар қилиниши лозим:

1. Марказда доимий шовқин бўлганлиги сабабли ,уни бошқа марказлардан тўсиқлар билан ажратиш;
2. Марказдаги шкафлар бола ёшига мос бўлиши;
3. шкафлардаги ўйинчоқлар, кўргазмали қуроллар бола олиши ва танловига ҳалақит қилмаслигини таъминлаш;
- 4.Марказдаги жихозлар дастурдаги мавзуларга мос бўлиши;
- 5.Ўтилган мавзуларни тез олиб ташламаслик,балки уларга ҳам қараш,улардан ҳам фойдаланишлари учун шароит яратиш;
- 6.Хар ҳафтада ҳафта мавзуси асосида янги ўйинлар, кўргазмали қуроллар, ўйинчоқлар билан бойитиш;
7. Болалар назаридан қочган жизоҳларни марказдан бир муддат олиб туриш;
8. Марказда болалар фаолиятини кузатишда математик тасаввурларини кенгайтиришга қаратилган сон санок, катталиқ, фазовий тушунчалар,

геометрик шакллар ва вақтни билишга қаратилган билимларни бола қанчалик олаётганини таҳлил қилиши лозим. Болалар эътиборидан четда қолаётган мавзуларни фронтал машгулотларга олиш кераклигини белгилаш ва фронтал машгулотга тайёргарлик куриш керак.

Худди шундай куриш ясаш жараенларида бола қандай конструкцияларни кура олаётганлиги кузатилади. Энг содда курилиш конструкцияларини кураётган болада қизиқиш бор, лекин малака йўқ, бундай болалар билан эрталабки, кечки соатларда ишлаш лозим бўлади;

9..Марказни бойитиш учун ота оналар билан ишлашни кучайтиринг, кузатув кенгашини ишга солинг, МТТ да ташкил этилган пулли хизматлардан тушган маблагларни жихозлар олишга йўналтиринг.

'Сюжетли ролли ўйинлар ва драммалаштириш' маркази

Бу марказ ўз ичига гуруҳимизда йиллар давомида ишлаб келган "Меҳмон - меҳмон", "Оила", "Шифохона", "Мактаб", "Ателье", "Сартарошхона", "Ошхона", "Дўкон" ўйинларини олган бўлиб, марказ деярли ҳар куни ишлайди. Болаларга ўйин мавзусини тушунтиринг, жиҳозларни таминлаб қўйинг ва ўзингиз четдан кузатинг. Улар сизга шундай ўйнаб беришади, қўриб ҳайратланасиз. Чунки бола ота-онаси билан шифохонага, дўконга, меҳмонга, сартарашхонага борапти. У ердаги катталар мулоқотини эшитаяпти. Муомала маданиятидан андоза олаяпти. Кўрганлари асосида сизга роль ўйнаб берапти. Демак ушбу марказ биз ва ота-оналар учун кўзгу вазифасини бажаради. Болалардаги нотўғри тушунчаларни эрталабки ва кечки соатларда тушунтириш ва амалий жараёнларда тўғирлаб кетиш лозим. Марказда жойлаштирилган ўйинлар иложи борица бир-бирини тўлдиришга ҳаракат қилиши лозим. Яъни "Меҳмон-меҳмон" ўйини олдида албатта "Ошхона" бўлиши, Овқат учун керакли махсулотларни олиб келиш учун "Дўкон" ўйини, меҳмонга бориш учун кийим керак "Ателье" ўйини, соч турмаклаш учун "Сартарошхона" ўйини ўз-ўзидан болалар томонидан қўшиб кетилади. Шунинг учун ҳам бу марказга болалар кўпроқ интилишади. Марказ болага нима беради? Энг аввало боланинг нутқи ривожланади, катталар билан мулоқот қилишни ўрганади, қариндош-уруғчиликни тушунади. Меҳмондўстлик ва меҳмонда бўлиш одоби тарбияланади, катталар меҳнати билан танишади, Касбларга қизиқиш уйғонади. Маълум бир касбни танлашнинг илк босқичлари бошланади. Боланинг тасаввури кенгаяди. Ўртоқларидан билмаганларини ўрганади, Пул билан муомала қилишнинг дастлабки босқичларини бажаради. Оиласи, оиладаги яхши ва ёмон одатлар ҳақидаги маълумотлар бола томонидан ўзи билмаган ҳолда берилади. Тарбиячи томонидан кузатилган ҳолатлар юзасидан ота-оналар билан ҳамкорлик бошланади. Педагогик тавсиялар берилади. Болалар билан якка ишлаш режалари тузилади. Драммалаштириш борасида театр турларига мурожаат қиламиз. Соя театри, бармоқ театри, қўғирчоқ театри, стол театрлари бўйича педагогларимиз тушунчаларга эга. Ва яна бири бу болалар томонидан бадий асарларни сахналаштиришди. Агар болаларга яхши таниш

бўлса уни албатта сахналаштиришга қийналмайдилар. Бунинг учун костюмлар, декорациялар, жиҳозлар бўлиши шарт.

Ушбу марказнинг тўлақонли ишлаши учун тавсиялар:

Марказдан ўрин олган ўйинлар учун жой ажратиш, Мавзуси жихатидан мос бўлган ўйинларни ёнма ён қўйиш. 2. Ўйинлар учун танланган жиҳозлар болалар ёшига мос бўлиши .3. Жиҳозларнинг ҳавсизлиги таъминланган бўлиши. 4. Ўйинларнинг мазусини марказга қўйилган талабдан келиб чиқиб ўзгартириш. Масалан "Дўкон" ўйини дастурга олинган барча мавзулар учун мос келади. "Куз "мавзусида сабзавот ва мевалар дўкони, Ўйинчоқлар мавзусида ўйинчоқлар дўкони ва ҳаказо давом этади. Демак ушбу ўйиннинг жиҳозлари турлича бўлади. 5. Марказга киришдан олдин болаларга ўйиннинг мақсади ва мазмунини тушунтириш ёки эслатиш. 6. Ўйин давомида ҳавфсизлик қоидаларига риоя қилиш

Кейинги марказимиз " Тил ва нутқ" маркази.

"Тил ва нутқ" марказида бола ҳаётидаги энг керакли бўлган нутқ ривожланади. Ўқиш, ёзиш малакалари ривожланади. Бола ҳарф танимайди. Лекин китобни олиб варақлаш орқали ўзини ўқиётгандек хис қилади ва бир нарсаларни гапирди. Масалан таниш эртақларни, ёдлаган шеърларини , дўстлари билан бўлган мулоқотларни. Марказни шовқиндан бир оз узоқроққа жойлаштирадиган фойдадан холи бўлимайди. Чунки қачон биз китоб билан мулоқот қилсак, дўстларимиз билан суҳбатлашсак бизга сокинлик жимлик керак бўлади. Агар марказимиз шовқин жойда жойлашса, болалар тез чалғийдилар, танлаган марказларидан бошқа марказга ўтишга ҳаракат қиладилар.

Марказ бошқа марказларга нисбатан жуда бой бўлиши керак, чунки марказда қанча жиҳоз кўп бўлса, бола уларни кўриш, улар ҳақида гапириш, дўстлари билан мулоқотга киришиш орқали сўз бойлиги ошади, нутқи ривожланади.

Марказда бўлиши лозим бўлган жиҳозларга қуйидагиларни киритишимиз мумкин: шеърли, расмли, эртакли китоблар, ҳикоя тузиш учун дастур асосидаги мазуларга мос мазмунли расмлар, боланинг диққати, тасаввури, хотирасини ривожлантиришга қаратилган таълимий ўйинлар, стол, стул, бор бўлса пуфиклар, кўрпачалар, турли предметлар (ҳикоя тузиш учун). Катта ҳажмдаги ҳарфлар , ҳарфли кубиклар, бола ёзиши учун ҳарфлар кассаси, турли топишмоқлар, ребуслар ва бошқа дастурга асосан жиҳозлар.

Марказдаги шкафлар болаларнинг ёшига мос бўлиши, қўли етиши лозим. Қийналмасдан керакли жиҳозларни олишига имконият яратиш. Уларни зарарсизлантириш мақсадида артиш мумкин бўлиши, ёрқин ранглардан фойдаланилган бўлиши лозим. Марказга киришдан олдин албатта тарбиячи томонидан марказдаги фаолият албатта болаларга етказилиши лозим. Марказдаги фаолият жараёнига аралашмаслик, болаларнинг ўз ҳолларига қўйиш ва кузатиш лозим.

Кўзатиш натижаларида Нутқ ўстириш машгулоти яъни умумий гуруҳ бўлиб ишлаш учун мавзулар топасиз. Иложи борида болаларни ривожлантириш марказларидаги фаолиятларини ёзиб боринг, бу сизга болаларни

ривожлантириш хариталаридаги индикаторларни баҳолашингизда ас қотади.

"Илм ,фан ва табиат" маркази ҳақидаги тавсияларимиз .

Ушбу марказ агар сезаётган бўлсангиз болаларнинг энг сеvimли марказига айланиб бормоқда . Чунки болалар марказ орқали жуда кўп тажрибаларни ўтказмоқдалар, уларга рухсат этилмаган айрим тажрибаларни тарбиячи, катталар ёрдамида ўтказмоқдалар ва ўзларини қизиқтирган нарсаларни билиб олмақдалар. Марказнинг асосий мақсади болаларни табиат ва теvarак атрофдаги ходисалар билан таништириш, жонли ва жонсиз табиатни фарқлаш, ундаги турли хил мавжудотларнинг яшаш тарзлари ҳақидаги маълумотларни оладилар, Инсон организми тўғрисидаги дастлабки билимни ҳам мана шу марказда оладилар, Микроскоп , электр асбоблари, ошхона жиҳозларидан фойдаланишдаги ҳавфсизлик қоидалари,тош,сув, тупроқнинг хусусиятлари билан танишиш ҳам айнан шу марказ мавзуларига киради. Демак марказнинг асосий вазифаси болаларда билиш жараёнларини ривожлантиришга қаратилганлигига яна бир бор иқрор бўлдик.

Марказ фаолияти кўпроқ катталар билан бирга ташкил этилади. Чунки болалар ҳавфсизлигини таъминлаш лозим. Марказга қўйиладиган жиҳозлар барчаси бола ҳаётига ҳавф солишдан йироқ бўлишини таъминлаш лозим. Уларни ишлатилгандан сўнг марказдан олиб қўйилади. Айнан шу тажрибаларни ўтказилган фото суратлар билан болалар олган билимлари мустаҳкамланади. Марказ фаолиятига олиб келинган ҳар қандай предмет, махсулот назоратга олинади. Қасрда ишлаб чиқилганлигига эътибор қаратилади.

Ҳафта мавзусидаги жиҳозлардан фойдаланиш эҳтиёжи туғилганда эрталабки ва кечки соатларда тарбиячи ёрдамида ўтказилган тажрибалар бошқа болалар билан ҳам ташкил этилади.

"Санъат" маркази ҳақида.

Санъат маркази ўзичига асосан расм, аппликация, лой ишини олади. Марказнинг асосий мақсади болаларда ижодий қобилиятларни ривожлантириш. Уларни гўзаллик билан ошно қилиш, майда моторикани ривожлантириш орқали нутқни ривожлантириш. Бола рангларни танлашга, уларни ўз ўрнида ишлатишга ўрганади. Теvarак атрофдаги нарсаларни ранглар орқали англайди. Улар орқали тушунади. Бу марказда оригами усулидаги қуриш-ясаш ишлари ҳам олиб борилиши мумкун. Марказдаги барча фаолиятни барабар қўйиш мақсадга мувофиқ. Масалан "Уйча" мавзусини бола хоҳласин аппликация усулида хоҳласин расм чизиш орқали, ёки лойдан уй қурсин. Марказда бола учун шундай имконият яратинкки, у бекор қолмасин. Бири бўлмаса иккинчисидан фойдалансин. Марказга таклиф этилаётганда ҳар гал эслатинг. "Бугун санъат марказимизда палон мавзуда ишлаймиз. Сиз уни хоҳласангиз расм, хоҳласангиз лой, хоҳласангиз аппликация усулида бажаришингиз мумкин. Чунки сизлар ҳаммасидан фойдаланишни биласиз"-деб. Марказларга таклиф этилганда болаларга ишонч билдиринг. Қўрқманг қайчиларни тўмтоғини танланг, қаламларни

учини доим очиб қўйинг, мўйқаламни майинини танланг. Рангли қоғозларни ёрқин ранглигини танланг токи бола ўз ишидан завқлансин.

Марказда доимий бўлиши лозим бўлган жиҳозлар: Рангли бўёқлар, рангли қаламлар, елим, мўй қаламлар, рангли ва оқ қоғозлар, ноанъанавий усулдаги тасвирий фаолиятлар учун керак бўладиган турли губкалар, тиш паста ва шёткаси, турли рангдаги қоғоз салфеткалар, таёқчалар, ташландиқ нарсалар, мато қийқимлари ва бошқалар. Албатта уларни ҳаёт хавфсизлигини таъминлаган ҳолда жойлаштириш ва фойдаланиш лозим. Бунга сиз албатта эътибор қаратасиз.

Фронтал (умумий гуруҳ билан ишлаш) машғулотлар- мактабгача таълим ташкилотидаги комплекс таълим жараёнинг бир қисми

Фронтал машғулот – мактабгача таълим ташкилотидаги таълимни ташкил этишнинг битта шакли бўлиб, маълум бир тартиб ва режали амалга ошириладиган машғулотларни ташкил этиш усулидир. Фронтал машғулотларни ўтказишда:

Иштирокчилар сони бўйича;

Улар орасидаги ўзаро таъсир кучи;

Фаолият усуллари;

Ўтказиш жойи алоҳида аҳамиятга эга бўлади.

Комплекс таълим беришда фронтал машғулот- бир мақсадга қаратилган аниқ режали ва умумий гуруҳ билан ишлаш шаклидир. Таълимнинг бундай кўриниши йиллар давомида қўлланиб келинган.

Фронтал машғулотларнинг ўзига хос ижобий томонлари бўлиб, улар аниқ белгиланган ташкилий қисмлар, бошқарувнинг содда усули, иқтисодий тежамкорлик ва болаларга ўзаро таъсирчанлиги, тарбиячи томонидан аниқ режа, болаларнинг барчаси бир жойга тўпланиши, берилаётган мавзуга болаларнинг диққатини баравар жамлаш, умумий гуруҳни доимо назоратда ушлаш, қийналаётган болага ўзаро ёрдам бериш имкониятлари мавжуд.

Шу билан бирга унинг бугунги кунда ўзига хос салбий томонларини ҳам кўрмоқдамиз, яъни тарбиячи диктатор бўлиб қолмоқда. Болалар фақатгина тарбиячининг сўзларини тинглашга, тарбиячи хоҳласагина жавоб қайтаришга мажбур бўлиб қолмоқда, яъни машғулотнинг сифатли чиқиши учун 5-6 нафар “билағон” болаларнинг жавоблари етарли. Машғулот давомида ортиқча ҳаракатларга рухсат йўқлиги, эркин, мустақил фаолият юритиш имкони чекланганлиги тарбиячиларимизга сир эмас.

Таълим беришнинг бундай шаклини ташкил этиш жараёни 3 қисмга ажратилади.

Биринчи қисм – машғулотнинг кириш қисми бўлиб, унда тарбиячи томонидан болаларни машғулот мавзусига болаларни олиб кириши, машғулот мақсади ва бажарилиши лозим бўлган фаолиятлар билан таништирилади.

Иккинчи қисм- тарбиячининг топшириғи ёки боланинг ўз ижоди асосида берилган вазифа бажарилади.

Учинчи қисм- вазифанинг бажарилиши бўйича таҳлил ва болаларни рағбатлантириш.

Фронтал (умумий гуруҳ билан ишлаш) машғулотлар тури 3 хил бўлади. **Анъанавий, ноанъанавий, мужассам (интеграллашган) машғулотлар.**

Фронтал машғулотлар ҳақида қуйидагиларни маълум қиламиз.

Анъанавий машғулотлар - бу машғулотларда тарбиячи режадаги мавзунинг тўғридан тўғри ёритади. Машғулот давомида кўргазмалар, тарқатма материаллардан фойдаланиши, болаларни турли ҳолатда ўтказиши, саволлар асосида болаларнинг билимларини аниқлаши, мустаҳкамлаши мумкин. Машғулот 3-қисмдан иборат бўлади. Келинг бир машғулот асосида фронтал машғулот турларини кўриб чиқамиз. Машғулотда масалан жисмоний тарбия машғулотининг 1-қисми кириш қисми бўлиб, унда болалар билан юриш, югуриш турлари машқ қилинади, сафланиш ва қайта сафланиш машқлари, умумгавдани ривожлантирувчи машқлар бажарилади. Болалар сафланиш орқали гуруҳларга бўлиниб бўлганларидан сўнг машғулотнинг 2-қисмига ўтилади. Бу қисмда асосий ҳаракат турлари масалан узунликка сакраш, мувозанатни сақлаб юриш ва улоқтириш ҳаракатларини бажариш режага олинган бўлиши мумкин. Узунликка сакраш билим берувчи, кейинги иккита ҳаракат мустаҳкамланиши керак бўлган ҳаракатлар ҳисобланади. 3 та гуруҳга бўлинган болалар юқоридаги ҳаракатларни кетма-кетликда бажарадилар. Узунликка сакраш янги мавзу бўлгани учун жисмоний тарбия йўриқчиси ўзи 1-гуруҳ билан шугулланади. Кейинги иккита ҳаракатнинг бажарилишини 2 та гуруҳда тарбиячи ва тарбиячи ёрдамчиси болаларга бажаришда ёрдам берадилар. Ҳаракатларни бажариш алмашинади, токи ҳар бир бола бугунги машғулотда ўргатилаётган ҳаракат турларини бажариб бўлмагунча. Асосий ҳаракат турлари бажариб бўлингандан сўнг, болалар билан ҳаракатли ўйин ўйналади. Ҳаракатли ўйин билим берувчи ҳаракатни мустаҳкамлашга қаратилади. Биз танлаган машғулотда узунликка сакраш ҳаракатини мустаҳкамловчи "Бўри ҳандақда" ўйинини олиш мумкин. Болалар билан ўйин ўйналади ва машғулотнинг 3-қисмига ўтилади. Бу қисмнинг асосий мақсади болалардаги энергияни пасайтиришга, уларни тинчлантиришга қаратилади, яъни тинч ўйинлар, ёки нафас ростлаш машқлари бажарилади. Шу билан анъанавий фронтал машғулот якунланади.

Ноанъанавий машғулот - қандай тузилади? Бундай машғулотлар анъанавий машғулотга ўхшаган бўлади. Мақсад бир. Мавзу бир. Лекин мақсадга эришиш турли хилларда бўлади. Масалан ўйин, мусобақа, викторина, сайёҳат ва бошқа усулларда ўтказилиши мумкин.

Яна юқоридаги мавзунинг олами ва уни ноанъанавий машғулотга айлантирамиз.

Болалар диққатини жалб қилган ҳолда машғулотни ўйин тарзида бошлаймиз. Уларга ўрмонга бориш таклиф этилади, Албатта болалар рози

бўлишади, бунинг учун сайёхат машгулот учун керакли декорация олдиндан тайерланади, яъни ўрмон манзараси, узунликка сакраш учун бола ёшига мос бўлган кенгликдаги кўлмак, мувозанат сақлаб юриш ҳаракати учун арқон ёки скамейка, улоқтириш учун қорми, қумли халтачами ва ҳаказодан фойдаланиш мумкин. Жисмоний тарбия йўриқчиси билан бирга ўрмонни сайр қилишни бошлайдилар. Олдиларидан қуёнча чиқиши мумкин. У жудаям нимжон ва қўрқоқлиги ҳақида гапирди. Йўриқчи унга умумгавдани ривожлантирувчи машқлар бажарса соғлом ва бақувват бўлишини тушунтиради ва болалар билан бирга машқлар бажаришга таклиф этади. Болалар ўзлари билмаган ҳолда ўйин жараёнига кира бошлайдилар, Юриш, югуриш турларини машқ қиладилар, қуённинг турли қилиқларидан қувонган ҳолда сафланадилар ва ривожлантирувчи машқларни бажарадилар. Қуён уйини топаолмаётганини айтади. Болалар унга ердам беришади. Йўлда кўлмакка келиб қоладилар, кўлмакдан ўтиш учун узунликка сакраш ҳаракатини бажарадилар. Бу ерда ҳам асосий ҳаракат турини бажариш ўйинга айланди. Улар яна йўлда давом этадилар. Йўлларида жарлик ва унга қўйилган кўприк чиқади, кўприк ингичка бўлгани учун қаддиларини тик тутиб, мувозанатни сақлаган ҳолда ўтиш керакли таъкидланди. Болалар кўприкдан ўтиб, қуёни уйига яқинлашадилар. Қуён уларга раҳмат айтади ва сабзиларини ҳам теришда ердам беришларини болалардан сўрайди. Болалар экилган сабзиларни ердан суғуриб қуёнчанинг саватларига улоқтириш йўли билан жойлаб берадилар. Хурсанд бўлган қуёнча болалар билан ҳаракатли ўйин ўйнайди. Болалар қуён бн хайрлашиб орқага қайтишади. Қайтишда кўприкдан ўтиш, кўлмакдан сакраш ҳаракатларини яна бир бор машқ қилишлари мумкин. Мана бу сизга ноанъанвий машгулот. Сизган бўлсангиз анъанвий машгулотдаги вазифалар образлар киритиш орқали ўйинга, сахна кўринишига айланди. Албатта бундай машгулот давомида болалар кайфияти кўтарилади. Ва билим олиш осонроқ кечади.

Мужассам (интеграллашган) машгулот– бу турдаги машгулотда ҳам асосий мақсад ҳаракат турларини бажариш, лекин унга эришишда бошқа машгулотлардан ҳам фойдаланилади. 3- турдаги машгулотимиз мужассам машгулот бўлиб, ноанъанавий машгулотимизга бадиий адабиёт, математика, нутқ ўстириш, тасвирий фаолят, теварак атроф, табиат бн таништириш, мусиқа машгулотларини киритсак у мужассам (интеграллашган)машгулотга айланади. Яъни қўрқоқ ва нимжон қуёнчани кўрганда уни кайфятини кўтарувчи шеър ёки ашула айтиш, рақсга (мусиқа машғулоти)тушиш мумкин. Кўприкдан ўтаётганда жарлик, кўприклар(табиат билан таништириш машғулоти) ҳақида тушунча бериш, улоқтириш ҳаракатини бажараетганда йигилган сабзиларни санаш(математика машғулоти), ёки ажойиб ўрмонни тасвирловчи расм, ёки аппликация(тасвирий фаолият машғулоти) ишини жамоа билан яратиб қуёнга совға қилиш орқали машғулотни яқунлаш мумкин. Демак бу турдаги машғулотларда тарбиячи асосий мақсадга эришишда бошқа турдаги машғулотлардан ҳам тўлақонли фойдаланиши мумкин. Шунини таъкидлаб ўтиш керакки мужассам машғулотлар асосан мустахкамловчи. Якуний машғулот тарзида ўтказилади.

Мактабгача таълим ташкилоти йиллик иш режасининг “Жамоа бўлиб кузатиш” бўлимида режалаштирилган очик машғулотлар, “Очик эшиклар” тадбирларига айнан шу тарздаги машғулотларни ташкил этиш мумкин.

Изох: ҳар бир машғулотдан сўнг албатта болалар билан бугунги мавзу ҳақида савол жавоблар, суҳбатлар ташкил этилади ва албатта болалар рағбатлантирилади.

Мактабгача таълим ташкилоти педагогларига тавсиялар

Ҳурматли мактабгача таълим ташкилоти раҳбарлари, методистлар, тарбиячилар. Барчангизга маълумки, Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлиги, Мактабгача таълим муассасалари раҳбар ва мутахассисларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти билан ҳамкорликда ўтказилган Республика семинарида “Илк қадам” давлат ўқув дастурини ҳаётга тадбиқ этиш учун тренерлар тайёрланди.

Ушбу семинарда мактабгача таълим ташкилотларида гуруҳлардаги фронтал машғулотлар қуйидагилар:

нутқ ўстириш -1 та;

математика-1та;

тайёрлов гуруҳларида саводга ўргатиш машғулотлари -1та;

жисмоний тарбия машғулотлари -2 та;

музыка машғулотлари- 2та;

мактабга тайёрлов гуруҳларида иккинчи тилга ўргатиш

машғулотлари- 2 та деб белгиланган эди.

қолган машғулотлар:

атрофи олам билан таништириш, табиат билан таништириш, бадий адабиёт машғулотлари марказларда ва кун давомида олиб борилади.

Расм, аппликация, лой, қуриш -ясаш машғулотлари марказларда ўтказилади. Эрталабки, кечки соатларда умумий гуруҳ билан қўшимча, болалар қийналаётган мавзуларни ўтишингиз мумкин. Ишчи журналингизда кечки соатда “ўйин ва таълимий фаолиятлар” деган қисм айнан шу ерда сиз болалар билан расм чизишингиз, қайчи билан, лой билан ишлашни ўргатишингиз мумкин.

Расм машғулотлари марказда ўтилади. Машғулотлар сеткасида расм, аппликация, лой учун машғулот сони берилган бўлса ҳам улар “Санъат” марказида, табиат ва теварак атроф билан таништириш машғулотлари “Илм, фан ва табиат” марказида, бадий адабиёт, нутқ ўстириш машғулотлари “Тил ва нутқ” марказида, математика ва қуриш- ясаш машғулотлари “Қуриш ясаш, конструкциялаш + математика” марказида ўтказилади. “Сюжетли ролли ўйинлар” марказида ўйналадиган мазмунли қоидали ўйинлар болаларда эркин ҳаракат қилиш, мулоқотга киришиш, фикрлаш, янги ғоялар яратишга имкон беради. Маийший ҳаёт билан танишиш имконини беради. “Мавзули режалаштириш” қўлланмасига асосан марказларда битта мавзу 2,3,4 хатто 5 кунгача ишлайди. Марказда ҳам болалар 20,25,30 дақиқа шугулланадилар. Буларнинг ҳаммасини машғулот сеткасидаги машғулот сонига мослаштиринг. Марказларни ишлашини инобатга олган ҳолда машғулотлар жадвалидаги машғулотлар сони бажарилаётганлигини кўрамиз.

Фронтал машғулотларга келсак, улар учун тарбиячилар машғулот ишланмасини ёзадилар. Машғулот ишланмаларининг мавзулари марказлардаги болаларнинг фаолиятларини кузатиш асосидан келиб чиқади. Марказдаги қайси мавзу болалар томонидан очилмаса, улар қайси мавзуда оқсасалар шу мавзу фронтал машғулот қилиб олинади. Тасвирий фаолият бадиий адабиёт машғулотлари эрталабки, кечки соатларда мустахкамланса, табиат ва теварак атроф бн таништириш машғулотлари эрталабки ва кечки сайрларда мустахкамланади. Секин аста фронтал машғулотлардан воз кечамиз, марказларимиз учун вазирликдан кўплаб таълимий жихозлар берилмоқда. Улар бн марказларимиз бойиса болаларда қизиқиш ортади

Фронтал машғулотлар марказлардаги фаолиятларни кузатиш асосидан келиб чиқади - деб айтдик юқорида. Масалан математиканинг қисмлари куйидагилар : сон-санок, ранглар, геометрик шакллар, фазовий тушунчалар, вақт. Мана шу 5 та қисмни "Қуриш-яшаш ва конструкциялаш+ математика " марказида болалар фаолияти давомида кузатиш мумкин. Болалар марказда нимага кўпроқ эътибор бермоқдалар. Масалан ранглар ҳақида болалар тинмай гапирадилар,(қизил кубикни бер, яшилни бу ерга қўй . мен оқ рангни танладим каби жумлалар билан), геометрик шакллар ҳақида ҳам худди шундай, (тўртбурчакларни менга бер, мени уйим квадрат, менга овал шаклини бер, доирани мана бу жойга қўй кабилар),марказдаги ўйинчоқлар, ўйинлар асосида бола сон- санок билан ҳам ишлайди. Предметларни санайди, орқага ҳам санайди.Уларни ўрнини алмаштиради, жуфт сонларни алоҳида тоқ сонларни алоҳида қилиб ҳам жойлаштиради. Фазовий тушунчалар, арифметик масалаларни ечиш, вақт ҳақидаги тушунчалар марказда кўп фойдаланилмаслиги мумкин. Математиканинг айнан мана шу қисмлари тарбиячи томонидан ижод қилинади ва машғулот ишланмаси тузиб чиқилади. Қанчалик марказга кўп ўйин, кўрғазмали қурол ва ўйинчоқлар қўйилса бола марказни ўзида ривожланади. Худди шундай нутқ ўстириш машғулоотида ҳам. Ўзингизга маълум мактабга тайёрлов гуруҳларида асосан ҳикоялар тузиш орқали боланинг нутқини ривожлантиришга қаратилади. Яъни ҳикоя тузишнинг мавзули расмлар асосида ҳикоя тузиш, эртакларни қайта ҳикоя қилиш, предметга қараб ҳикоя тузиш, тасаввури асосида ҳикоя тузиш ва ижодий ҳикоя турлари мавжуд. Мана шундай ҳикоялар тузиш учун бизда мазмунли, мавзули расмлар, эртаклардан парчалар тасвирланган суратлар, предметлар тасвирланган карточкалар ва кўплаб жихозлар борки уларни кўриб боланинг нутқи ривожланади. Демак нутқ ривожланаётган экан болада сўз тузилишлари, бўғинлар, сўзларнинг маъноси , содда гаплар, 3-4 тўртта сўздан иборат қўшма гапларни тузишга ўргатиш тарбиячига фронтал машғулот учун қолмоқда.